

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bc. Petra Hánlová

**Netradiční náboženství a jejich vliv na edukační proces
jedince a společnosti**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka SKOPALOVÁ, Ph.D.

OLMOUC 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci zpracovala sama s přispěním vedoucí diplomové práce a používala jsem pouze literaturu v práci uvedenou.

Datum: 16. 6. 2015

.....

podpis diplomanta

Poděkování:

Děkuji mé vedoucí diplomové práce, paní doc. PhDr. Jitce SKOPALOVÉ, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, podněty a čas, který mi věnovala.

Anotace:

Tato diplomová práce pojednává o vlivu netradičního náboženství na jedince ve společnosti v rámci výchovně vzdělávacího procesu na základních a středních školách v okrese Vyškov. Cílem této diplomové práce je zjistit, jaký vliv mají netradiční náboženství v České republice na edukační proces jedince a společnosti.

Summary:

This thesis deals with the influence of non-traditional religions on an individual company within the educational process at primary and secondary schools in the district Vyškov. The aim of this thesis is to find out what impact the nontraditional religions in the Czech Republic to the educational process of the individual and society.

NETRADIČNÍ NÁBOŽENSTVÍ A JEJICH VLIV NA EDUKAČNÍ PROCES JEDINCE A SPOLEČNOSTI

OBSAH PRÁCE

Úvod	7
Teoretická část	10
1 Netradiční náboženství v České republice	11
1.1 Vymezení základních pojmů	11
1.2 Netradiční náboženství odvozená z křesťanství	15
1.3 Další netradiční náboženství	21
1.4 Netradiční náboženství v České republice z pohledu legislativy	25
2 Edukační proces	31
2.1 Edukační proces jedince	32
2.2 Edukační proces společnosti	33
2.3 Možnosti zapojení netradičních náboženství do edukačního procesu	35
3 Vliv netradičních náboženství na edukační proces	40
3.1 Vliv netradičních náboženství na edukační proces jedince	41
3.2 Vliv netradičních náboženství na edukační proces společnosti	46
Empirická část	49
4 Výzkum	50
5. Výzkumný vzorek	50
5. 1. Ilustrativní šetření v dotazníku	52
5. 2. Rozhovor s římskokatolickým knězem	55

5. 3. Návrhy a doporučení.....	64
Závěr	67
Seznam literatury a zdrojů	70

ÚVOD

Česká společnost je již tradičně výrazně ateistická a bezkonfesijní. V tomto se do značné míry odlišuje od ostatních evropských zemí, a to i od zemí sousedních. Ateistický a bezkonfesijní charakter současné české společnosti vyniká např. při srovnání se sousedním tradičně silně katolickým Polskem. Tato charakteristika české společnosti má samozřejmě své závažné historické příčiny, přičemž negativní působení československého komunistického režimu a jeho tažení proti církvím a nátlak na věřící představuje pouze jednu z nich.

Podobně lze uvažovat o následcích této skutečnosti. Není totiž vyloučeno, že vysoká míra zkušenosti české mládeže s takovými negativními sociálními jevy, jako je především nadměrná konzumace alkoholu, kouření, experimentování s návykovými látkami, především pak s konopnými drogami, a hazardní hráčství, souvisí právě s ateismem a bezkonfesijností. Se zmíněnými negativními jevy má totiž česká mládež ve srovnání s jejími vrstevníky s dalších evropských zemí výrazně nadprůměrnou zkušenost a podobně nadprůměrný je i ateismus. Také nelze vyloučit, že relativně nízká míra autority tradičních křesťanských církví ve společnosti může vést určitou část mládeže, která hledá alternativní duchovní hodnoty, k navazování kontaktů s nejrůznějšími netradičními náboženstvími.

Tématem předložené práce je však problematika netradičních náboženství v České republice a jejich vlivu na společnost. Základní tezi předložené práce představuje konstatování, že vzhledem k masovému ateismu a bezkonfesijnosti české společnosti tento vliv bude jen marginální. Na druhou stranu však vzhledem k relativně slabé autoritě tradičních křesťanských církví nelze vyloučit určitý vliv netradičních náboženství na část mládeže. Ta se vzhledem ke stavu české společnosti a jejímu poměru k církvím a vzhledem k tomu, že dospívání je mimo jiné obdobím hledání duchovních hodnot, nachází ve vztahu k netradičním náboženstvím v obzvláště zranitelném postavení. Ne všechna současná netradiční náboženství jsou totiž pozitivně působícími organizacemi. Výjimkou nejsou ani případy vyloženě destruktivního působení některých netradičních náboženství, jejichž obětmi se stávají právě mladí lidé. Mnohá netradiční náboženství se totiž vyznačují propracovanými systémy a metodami

indoktrinace. Právě tato jen stručně naznačená skutečnost představuje hlavní důvod volby tématu předložené práce, kterým je vliv netradičních náboženství na edukační proces jednotlivce i společnosti.

Vliv netradičních náboženství na společnost se odehrává v celé řadě aspektů. Pro potřeby předložené práce je proto zapotřebí učinit specifikaci. Cílem této práce je zjistit, jaký vliv mohou mít netradiční náboženství v České republice na edukační proces jedince i společnosti. Základní metodu této práce představuje sekundární analýza odborné literatury a dalších relevantních zdrojů, doplněná metodou deskripce a komparace. Jako podpůrná metoda je využito i vlastní dotazníkové šetření realizované mezi rodiči žáků, učiteli a římskokatolickým knězem.

Již v rámci úvodu k této práci je nutné zdůraznit, že netradiční náboženství bývají často a většinou také nesprávně označovány jako sekty, náboženské sekty nebo kulty. S těmito zjednodušujícími označeními se můžeme setkat především v médiích. Kromě toho se můžeme setkat také s takovými termíny jako např. nekonvenční náboženství, vznikající náboženství, nenormativní náboženství, okrajová náboženská hnutí, nová náboženství, nová religiozita nebo nová náboženská hnutí. Lze stručně předeslat, že tato náboženství vznikala především v prostředí západních křesťanských společností, přičemž představovala určitou reakci na krizi tradičních křesťanských církví a hodnot. Období jejich velkého rozvoje bylo zaznamenáno během šedesátých a sedmdesátých let minulého století, kdy nejrůznější charismatičtí vůdci relativně snadno získávali nové stoupence, a to především z řad dospívajících hledajících opravdové duchovní hodnoty. Ovšem v současnosti již boom netradičních náboženství ve vyspělých zemích opadá a jejich protagonisté se primárně zaměřují na chudší země s nově vytvořeným nebo obnoveným demokratickým systémem.

Dále lze předeslat, že v podstatě pro většinu netradičních náboženství jsou charakteristické především takové aspekty, jako je velice přísná až rigidní organizovanost, pevně stanovené morální hodnoty a pravidla chování, byť někdy pochybného rázu, dále pak autoritativní, autoritářská a někdy až despotická postava vůdce, propracovaná psychologická manipulace, naopak nepropracovaná a utajovaná věrouka, mnohdy také status mezinárodní korporace s finančními zájmy, obvykle

opoziční stanovisko vůči většinové kultuře a z toho pak logicky vyplývající výlučnost neboli elitářství, a konečně kladení značného důrazu na bezprostřední zkušenost, na vlastní pocity a emoce a propracovaný systém sankcí, který v extrémních případech vede až k zavražďování, vydírání a porušování lidských práv.

Co se týče struktury předložené práce, lze shrnout, že v rámci její první kapitoly budou představena netradiční náboženství v České republice rozdělená do dvou základních skupin: netradiční náboženství odvozená z křesťanství a další netradiční náboženství. V této souvislosti bude také uvedeno, jak je fungování netradičních náboženství v České republice upraveno z pohledu legislativy. Druhá kapitola se zabývá problematikou edukačního procesu, a to zprvu z pohledu jedince a zadruhé z pohledu celé společnosti. V tomto kontextu budou naznačeny možnosti zapojení netradičních náboženství do edukačního procesu. Třetí kapitola předložené práce se pak věnuje otázce reálného vlivu netradičních náboženství na edukační proces jedince a na edukační proces společnosti. Po vyhodnocení vlastního dotazníkového šetření, realizovaného mezi respondenty v České republice, ve čtvrté a páté kapitole, bude následovat formulace návrhů a doporučení ke zkoumané problematice.

TEORETICKÁ ČÁST

1 NETRADIČNÍ NÁBOŽENSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Na úvod této kapitoly lze společně s Davidem Václavíkem předeslat, že „... velký rozmach alternativních náboženských skupin není žádnou zvláštností české společnosti. V podmínkách, kdy náboženský život není silně omezován státem, ať jde o stát sekulární, či vycházející z určité náboženské ideologie, dochází nutně k decentralizaci náboženského života a k expanzi nových náboženských hnutí. V situaci rozvinutých industriálních zemí západního typu lze tento proces identifikovat přibližně od 60. let 20. století, kdy začala působit celá řada tzv. nových náboženských hnutí. Některá z nich u nás začala v podstatě ilegálně působit již před rokem 1989 (např. hnutí Hare Kršna ...). Jejich rozmach nicméně nastal až v souvislosti s politickými, ekonomickými a sociálními změnami v devadesátých letech dvacátého století, kdy vznikly podmínky obdobné těm, které se projeví v západních společnostech o třicet let dříve.“¹

Mimo jiné i v tomto ohledu tedy vývoj v českém prostředí poněkud zaostává za vývojem ve vyspělých západoevropských zemích. Vzhledem k tomu, že v případě netradičních náboženství máme co do činění s velice rozmanitým, bohatě strukturovaným či spíše až nepřehledným fenoménem, potýkáme se také se značnou terminologickou nejasností.

1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Netradiční náboženství jsou někdy označována také jako náboženství alternativní, necírkevní či deinstitutionalizovaná. Do povědomí veřejnosti se nová náboženská hnutí často dostávají s nějakou „negativní“ událostí. Tyto případy spolu s masmédií zapříčinily, že je mnohdy na různá nově „objevená“ náboženská hnutí pohlíženo jako na něco, co má neblahý vliv na společnost. Jsou mnohdy označovány pejorativním výrazem sekta. Dušan Lužný označuje sektu jako náboženskou skupinu, která vznikla v důsledku hereze, v rámci domácích náboženských tradic, čímž je dáno

¹ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 170.

určité napětí mezi ním a okolím, nemá rozvinutou byrokratickou strukturu a nevytváří organizační jednotky. Členství v ní je dáno volným aktem.²

Dana Hamplová v této souvislosti upozorňuje, že sociální vědy se v tomto ohledu potýkají se značnou terminologickou a konceptuální nejednotností. Hovoří se totiž o alternativní religiozitě, ale také magii, okultismu, alternativních mystických proudech, spiritualitě, alternativní spiritualitě, neinstitucionalizované spiritualitě, holistické spiritualitě, okultně-esoterické víře o detradicionalizované či také individualizované religiozitě. Např. označení alternativní religiozita je obhajováno proto, že její hlavní rys spočívá právě v distanci od náboženství, které je v určité zemi institucionalizované na základě historického vývoje. Termíny magie či magické náboženství jsou pak používány pro takové náboženské aktivity, pro které je typická snaha ovládat předpokládané transcendentní síly takovým způsobem, aby člověk dosáhl očekávaných výsledků a ovlivnil okolnosti svého života, což představuje základní charakteristiku magie. Ze stejného důvodu by bylo možné používat i synonymní pojem okultismus, který zahrnuje prostředky a cesty, jak v současné době použít starodávné pověrečné praktiky a rituály či zaříkávací formule, a to k vlastnímu užitku či ke škodě jiných lidí. K okultismu pak náleží představa, že člověk může navazovat kontakt nebo spojení s duchy, dušemi zemřelých lidí nebo s určitými kosmickými či přírodními silami.³

K výše uvedenému je však nutné opět dodat, že zmíněné charakteristiky rozhodně nelze vztáhnout např. na víru mormonů či jehovistů, ale ani na mnohá náboženství, která pocházejí z prostředí některých asijských kultur, ve kterých jsou tradiční, nicméně v prostředí České republiky a dalších evropských států se jedná o náboženství netradiční. V tomto ohledu lze zmínit např. víry odvozené z hinduismu, hnutí Hare Krišna, buddhismus atd. Koneckonců také islám lze ve středoevropských podmínkách považovat za netradiční náboženství.

Pro potřeby předložené práce proto bude zapotřebí rozlišovat mezi termínem netradiční náboženství na jedné straně a termínem alternativní religiozita na straně

² Srov. LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 121.

³ HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013, s. 31 – 32.

druhé. Termín netradiční náboženství je nutné definovat právě ve vztahu k historickým a kulturním tradicím Českých zemích a v širším měřítku pak střední Evropy. Jako tradiční náboženství v této části Evropy je nutné označit v podstatě pouze křesťanství, zatímco všechna ostatní náboženství lze pro tento kulturní prostor považovat za netradiční. Termín netradiční náboženství pak také můžeme považovat za nadřazený pojmu alternativní religiozita.

Již výše zmíněná Dana Hamplová v této souvislosti ve své práci konstatuje, že takové pojmy, jaké představuje především alternativní religiozita, spiritualita nebo magie, obecně zahrnují „... náboženské a kvazi náboženské představy, postoje a činnosti, které stojí mimo oficiální věrouku historických náboženství a pro které je typická synkretičnost, zaměření na sebe sama, sebenaplnění a nízké morální požadavky ... nápadným rysem alternativního náboženství a spirituality je rovněž důraz na neobyčejné zážitky, ať už vycházejí z esoterické tradice, transpersonální psychologie, hnutí lidského potenciálu ... pozápadněného hinduismu a buddhismu (různých forem meditace a jógy), nebo jsou založeny spíše na spiritismu, parapsychologii, magii, moderním věštění či čarodějnictví. Empirické výzkumy zaměřené na tento typ religiozity nejčastěji pracují s jevy, jako jsou víra v účinnost amuletů, schopnosti věštců předvídat budoucnost, horoskopy, převtělování, spiritismus, new age, tzv. novopohanství nebo působení zesnulých předků, tedy poměrně širokou škálou představ o existenci nadpřirozena a s nimi spojenými aktivitami.“⁴

Na základě výše citovaného textu je tedy zřejmé, že je skutečně nutné rozlišovat mezi netradičními náboženstvími na jedné straně a alternativní religiozitou na straně druhé, přičemž alternativní religiozitu jako takovou lze považovat za jeden ze specifických aspektů netradičních náboženství.

Pro netradiční náboženství je však podle Dany Hamplové možné používat ještě také termín nová náboženská hnutí. Nová náboženská hnutí se od ostatních projevů religiozity odlišují tím, že sice mnohdy odkazují k podobným fenoménům jako již zmíněná religiozita alternativní, ovšem většinou jsou jistým způsobem

⁴ HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013, s. 32.

institucionalizovaná, protože jejich příslušníci vytvářejí organizované skupiny, čímž stojí na pomezí religiozity institucionalizované, byť netradiční. Jako příklady nových náboženských hnutí, která působí mimo jiné i v České republice, lze uvést např. Církev sjednocení, Scientologickou církev, Mezinárodní společnost pro uvědomění Krišny, Svědky Jehovovy, ale také Teosofickou společnost, organizaci Wicca, zen buddhismus, Hnutí svatého grálu, svobodné zednářství atd. Rozlišení mezi alternativní religiozitou, která je neorganizovaná, a novými náboženskými hnutími však není vždy jasné, protože oba tyto fenomény se v mnoha aspektech navzájem prolínají. Tak např. hnutí new age bylo ve své původní formě hnutím označujícím konkrétní náboženskou skupinu a patřilo tak spíše mezi nová náboženská hnutí. Ovšem v průběhu osmdesátých let minulého století se název new age rozšířil a začal označovat širokou paletu spirituálních jevů, v jejichž základu se nachází holistické pojetí vztahu mezi člověkem, přírodou a božstvím, což new age řadí spíše do oblasti alternativní neinstitucionalizované religiozity.⁵ Podobných příkladů by bylo možné uvést více.

V rámci této podkapitoly je nutné ještě věnovat stručnou pozornost fenoménu sekt. Zdeněk Vojtíšek s odvoláním na Bryana Wilsona nabízí následující klasifikaci:⁶

- Sekty s negativním postojem vůči světu zdůrazňují údajnou zvrácenost celkového systému světa a nutnost být předním důkladně ochráněn. Tyto sekty mají sklon odloučit své věřící z širší společnosti a vytvořit oddělený, komunitní, i když ne nutně klášterní, životní styl. Příkladem je třeba hnutí Hare Krišna.
- Sekty s lhostejným přístupem ke světu naopak sekulární společnost tolerují, avšak zároveň své věřící povzbuzují k tomu, aby ve světě usilovali o čistší a duchovněji život, aby se snažili být ve světě, avšak nikoli tzv. ze světa. Členové takových skupin se stýkají především spolu navzájem, obvykle však nezřizují oddělené komunitní systémy. Podílejí se na normálních, světských činnostech jako zaměstnání či vzdělání. Příkladem je Církev sjednocení;
- Mezi sekty zkrášlující svět patří takové především skupiny, které vědomě usilují o posílení svého potěšení z účasti na životě širší společnosti. Je nutné upozornit, že mnohé z nich jsou kvazi-náboženské nebo se výslovně prohlašují za

⁵ HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013, s. 34.

⁶ Srov. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. Praha: Nakladatelství Dingir, 1998.

nenáboženské. Ačkoli některé z těchto skupin se považují za citlivé vůči společnosti, je jejich nejvyšším cílem proměna a zlepšení sebe sama. Do této kategorie spadá například scientologie nebo Transcendentální meditace.

Pro potřeby předložené práce tedy bude rozlišováno mezi třemi základními skupinami náboženství, která jsou z pohledu kulturního prostředí v České republice netradiční. Zaprvé se jedná o náboženství, která jsou netradiční v České republice či v celé střední Evropě, ovšem současně jsou tradiční v prostředí jiných světových civilizací. V tomto případě se jedná např. o buddhismus, hinduismus, ale také o islám a některá další. Zadruhé jde o skupinu nových náboženských hnutí, do které lze zařadit např. mormony či o jehovisty. A konečně zatřetí se jedná o nejrůznější projevy neorganizované alternativní religiozity.

1.2 NETRADIČNÍ NÁBOŽENSTVÍ ODVOZENÁ Z KŘESŤANSTVÍ

V rámci této podkapitoly předložené práce je vhodné ukázat, jak početná jsou netradiční náboženství v České republice v poměru jednak k celkové populaci tohoto státu a jednak ve vztahu k tradičním křesťanským církvím. Je vhodné a nutné tak učinit primárně na základě oficiálních statistických údajů, které však zaznamenávají pouze počty členů a nikoli např. počty neorganizovaných sympatizantů či věřících, kteří svou víru považují za ryze soukromou záležitost a proto ji odmítnuli deklarovat v rámci sčítání lidu. I přes toto omezení však na základě porovnání početnosti členů hlásících se k jednotlivým církvím či náboženským společnostem můžeme objektivně posoudit, na jak velkou část společnosti České republiky mají netradiční náboženství reálný vliv a do jaké míry tedy mohou ovlivňovat edukační proces jedince i společnosti. Již na tomto místě je nutné předeslat, že tento vliv je v silně sekularizované, ateistické a také bezkonfesijní české společnosti spíše marginální.

Nejdříve je vhodné zdůraznit, že k náboženské víře se při sčítání v roce 2011 v České republice přihlásilo celkem 2 168 952 osob, což byla pouhá pětina z celkového počtu obyvatel státu. Téměř 1,5 milionu osob v této souvislosti uvedlo i slovní zápis konkrétní církve, náboženské společnosti nebo náboženského směru. V tomto počtu

byly zahrnuty i osoby, které uvedly slovní zápis obecný, tedy např. „katolík“, „evangelík“, „křesťan“, a také osoby, které byly zahrnuty do skupiny označené jako „jiné“. Obecných zápisů bylo téměř 92 000 a zhruba dalších 53 000 osob bylo zahrnuto do kategorie „jiné“. Více než 700 000 osob v České republice se pak přihlásilo k víře bez vazby na konkrétní církev, což znamená, že přímo na sčítacím formuláři tyto osoby zvolily možnost „věřící – nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“, a to bez jakýchkoli dalších podrobností. Relace mezi věřícími hlásícími se k církvi na jedné straně a věřícími bez vazby na církev na straně druhé byla v celorepublikovém úhrnu 2:1, neplatilo to ale obecně ve všech územních celcích. Tak např. ve Zlínském kraji se uvedený poměr blížil hodnotě 4:1 ve prospěch věřících hlásících se k církvi, zatímco v Ústeckém kraji byla tato relace v podstatě vyrovnaná 1:1.⁷

Svědkové Jehovovi tedy také zaznamenali pokles počtu věřících. Vývoj počtu členů či věřících v církvích a náboženských společnostech registrovaných podle zákona o církvích a náboženských společnostech č. 161/1992 Sbírky bude možné lépe posoudit na základě následující tabulky.

Počty členů v některých církvích a náboženských společnostech registrovaných podle zákona o církvích a náboženských společnostech č. 161/1992 Sbírky, dle sčítání lidu:

Tabulka č. 1 - Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu⁸

Církev, náboženská společnost	1991	2001	2011
Církev římskokatolická	4 021 385	2 740 780	1 082 463
Českobratrská církev evangelická	203 996	117 212	51 858
Církev československá husitská	178 036	99 103	39 229
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	14 575	23 162	13 069

⁷ ČESKÝ statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011*. (online) Praha: Český statistický úřad, 2014. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>. Citováno dne 29. 03. 2015.

⁸ Zdroj: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 187; a dále ČESKÝ statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011*. (online) Praha: Český statistický úřad, 2014. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>. Citováno dne 29. 03. 2015.

Pravoslavná církev	19 354	22 968	20 533
Slezská evangelická církev augsburského vyznání	33 130	14 020	8 158
Církev bratrská	2 759	9 931	10 865
Církev adventistů sedmého dne	7 674	9 757	7 391
Církev řeckokatolická	7 030	7 675	9 883
Křesťanské sbory	3 017	6 927	3 450
Apoštolská církev	1 485	4 565	4 930
Bratrská jednota baptistů	2 544	3 622	3 208
Evangelická církev metodistická	2 855	2 694	1 949
Starokatolická církev	2 725	1 515	1 730
Federace židovských obcí v České republice	1 292	1 515	1 129
Novoapoštolská církev	427	449	96
Náboženská společnost českých unitářů	365	302	155

Je tedy zřejmé, že podle výsledků posledního sčítání lidu v České republice jako vůbec nejvýznamnější netradiční náboženství, které je odvozené z křesťanství, ale také nejvýznamnější netradiční náboženství vůbec, je nutné označit víru Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi, ke které se v roce 2011 přihlásilo přibližně 13 000 občanů v České republice. Na tomto místě lze připomenout, že při sčítání lidu v roce 1991 se k této víře či náboženské společnosti přihlásilo 14 575 občanů České republiky, zatímco v roce 2001 tak učinilo 23 162 občanů. Zatímco tedy v posledním desetiletí dvacátého století Náboženská společnost Svědkové Jehovovi zaznamenali početní nárůst svých příznivců, během prvního desetiletí jednadvacátého století byl tento nárůst zcela vymazán a počet Svědků Jehovových klesl na nižší úroveň, než na jaké se nacházel těsně po pádu komunistického režimu. Je nutné konstatovat, že pokles počtu příznivců Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi, ke kterému došlo v letech 2001 až 2011, plně korespondoval s poklesem počtu příznivců nejvýznamnějších křesťanských církví v České republice.

Jedná se tedy o součást obecného trendu, jehož příčiny bude nutné důkladně analyzovat, což ovšem není úkolem předložené práce. Na tomto místě lze jen stručně

poznámenat, že v rámci sčítání lidu zaznamenaný pokles počtu lidí hlásících se k určité víře, církvi či náboženské společnosti nemusí nutně znamenat, že došlo ke skutečnému odlivu věřících, sympatizantů či příznivců. Příčina zaznamenaného poklesu totiž – do jisté míry – může zcela jednoduše spočívat v tom, že mnozí občané se prostě k příslušné kolonce ve sčítacím archu odmítnuli vyjádřit. Pokud je tato hypotéza alespoň zčásti relevantní, výrazně to ztěžuje objektivní pochopení a analýzu skutečného vlivu církví či náboženských společností na různé aspekty společenského života v České republice. Nicméně přesto nám nezbývá nic jiného, než pracovat s těmi statistickými údaji, které díky sčítání lidu máme k dispozici.

Podstatný závěr však prozatím zní, že nejpočetnější netradiční náboženství v České republice, tedy víra Svědků Jehovových, má přímý vliv pouze na 13 000 občanů, což představuje v podstatě jedno jediné menší město. Pro zajímavost lze uvést, že měst s počtem obyvatel 10 000 až 30 000 je v současné době v České republice přibližně 100.⁹ I na základě této skutečnosti lze znovu zopakovat předběžný závěr o pouze marginálním významu vlivu netradičních náboženství na edukační proces jednotlivce i společnosti v České republice. Dále je samozřejmě nutné upozornit, že proto označování víry Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi jako netradičního náboženství lze vznést spoustu námitek. Přece jen se totiž jedná o náboženství odvozené z křesťanství a tudíž kulturním tradicím českého obyvatelstva bližší než např. různé orientální kulty nebo islám.

Jak vyplývá z aktuálních zdrojů k dnešnímu dni, je registrováno 38 církví a náboženských společností v České republice. Lze tedy poznámenat, že v souvislosti se sčítáním lidu v roce 1991 bylo registrováno 19 církví a náboženských společností, v roce 2011 došlo k zvýšenému počtu registrovaných církví a náboženských společností na 32.

Tabulka č. 2 - Církev a náboženské společnosti registrované podle zákona č. 308/1991 Sb.¹⁰

⁹ Sčítání lidu, domů a bytů 2011.

¹⁰ Zdroj: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-11263/>

Č.	Název církve, náboženské společnosti	Datum rozhodnutí MK, (č.j.)	Datum registrace, resp. recepce (rok 1991)
1.	Apoštolská církev	—	1989
2.	Bratrská jednota baptistů	—	1951
3.	Církev adventistů sedmého dne	—	1951(1952-56 odňato)
4.	Církev bratrská	—	1951
5.	Církev československá husitská	—	1920
6.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	—	1. 3. 1990 *
7.	Církev řeckokatolická	—	recepce z Rakouska-Uherska (1950-68 odňato)
8.	Církev římskokatolická	—	recepce z Rakouska-Uherska
9.	Českobratrská církev evangelická	—	recepce z Rakouska-Uherska
10.	Evangelická církev a. v. v ČR	—	recepce z Rakouska-Uherska
11.	Evangelická církev metodistická	—	1951
12.	Federace židovských obcí v ČR	—	recepce z Rakouska-Uherska
13.	Jednota bratrská	—	recepce z Rakouska-Uherska
14.	Křesťanské sbory	—	1956
15.	Luterská evangelická církev a. v. v ČR	19. 1. 1995(č.j. 360/95)	19. 1. 1995
16.	Náboženská společnost českých unitářů	—	1930
17.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1. 9. 1993(č.j. 8475/1993)	1. 9. 1993
18.	Novoapoštolská církev	—	1956
19.	Pravoslavná církev v českých zemích	—	recepce z Rakouska-Uherska
20.	Slezská církev evangelická a. v.	—	recepce z Rakouska-Uherska
21.	Starokatolická církev v ČR	—	recepce z Rakouska-Uherska

Tabulka č. 3 - Círky a náboženské společnosti registrované podle zákona č. 3/2002 Sb.¹¹

Č.	Název církve, náboženské společnosti	Datum rozhodnutí MK, (č.j.)	Datum registrace
22.	Církev Křesťanská společenství	19. 6. 2002(č.j. 4563/2002-22)	20. 6. 2002
23.	Obec křesťanů v České republice	3. 9. 2002(č.j. 8213/2002-23)	4. 9. 2002
24.	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	21.11.2002(č.j. 11830/2002-24)	21. 11. 2002
25.	Česká hinduistická náboženská společnost	25.11.2002(č.j. 11597/2002-25)	25. 11. 2002
26.	Ústředí muslimských obcí	30. 8. 2004(k č.j. 4874/2004)	17. 9. 2004
27.	Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice	2. 5. 2007(k č.j. 15996/2006)	26. 5. 2007
28.	Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	16. 5. 2007(k č.j. 12449/2006 OC)	8. 6. 2007
29.	Višva Nirmala Dharma	25. 6. 2007(č.j. 13654/2006)	14. 7. 2007
30.	Církev živého Boha	27. 11. 2007(k č.j. 8009/2007)	15. 12. 2007
31.	Církev Nová naděje	12. 8. 2009(č.j. MK 5577/2009 OC)	3. 9. 2009
32.	Církev Slovo života	15.7. 2010 č.j. MK 11623/2010 OC	6. 8. 2010
33.	Církev víry	30.4. 2012 č.j. MK 24865/2012 OC	22. 5. 2012
34.	Církev Svatého Řehoře Osvětitel	6. 3. 2013 č.j. MK 12485/2013 OC	27. 3. 2013
35.	Armáda spásy	4. 9. 2013 č.j. MK 40633/2013	25. 9. 2013
36.	Církev Nový Život	3. 10. 2013, č.j. MK 39252/2013 OC	25. 10. 2013
37.	Církev Oáza	23. 9. 2014, č.j. MK 48 963/2014 OC	11. 10. 2014
38.	Společenství Josefa Zezulky	1. 12. 2014, č.j. MK 63 861/2014 OC	19. 12. 2014

¹¹ Zdroj: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-11263/>

1.3 DALŠÍ NETRADIČNÍ NÁBOŽENSTVÍ

Jak již bylo naznačeno v textu předchozí podkapitoly, mezi sčítáními lidu v roce 2001 a 2011 bylo v České republice zaznamenáno několikanásobné zvýšení počtu členů či věřících dvou stále ještě málopočetných organizací, a to Scientologické církve a Hnutí Hare Krišna. Ovšem v absolutním vyjádření to byl růst počtu osob o pouhých 264 v případě Scientologické církve, respektive 379 osob v případě Hnutí Hare Kršna. K hnutí Hare Krišna se v roce 2011 přihlásilo 673 občanů, K české hinduistické náboženské společnosti 427 občanů a ke společnosti Višva Nirmala Dharma pak 1 098 občanů.¹² Je tedy mimo jakoukoli pochybnost, že tyto náboženské společnosti mají primární vliv pouze na několik set občanů České republiky, což je vzhledem k celkové populaci státu zcela zanedbatelné. K početně významnějším novým církvím, které byly v České republice v roce 2011 zjišťovány v rámci sčítání lidu vůbec poprvé, však náleží Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü. Tato společnost byla registrována v roce 2007 jako první oficiální buddhistické společenství v České republice, přičemž v roce 2011 příslušnost k němu uvedlo celkem 3 484 osob. Současně však dalších 2 617 osob při sčítání lidu zvolilo obecný zápis „buddhismus“. V roce 2001 se přitom přihlásilo k buddhismu jako směru celkem 6 817 osob. Celkově jde tedy o mírný pokles preference buddhismu v České republice.¹³

¹² Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Viz např.:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201403.pdf/b3719329-1b2c-479b-826f-d0ba56599537?version=1.0>

¹³ ČESKÝ statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011*. (online) Praha: Český statistický úřad, 2014. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>. Citováno dne 29. 03. 2015.

Tabulka č. 4 - Počty členů v některých církvích a náboženských společnostech registrovaných podle zákona o církvích a náboženských společnostech č. 161/1992 Sbírky:¹⁴

Církev, náboženská společnost	2001	2011
Církev Křesťanská společenství	4 012	9 377
Obec křesťanů v České republice	0	883
Hnutí Hare Krišna	294	673
Česká hinduistická náboženská společnost	0	427
Ústředí muslimských obcí	0	1 437
Ruská pravoslavná církev, podvorje ...	0	5 817
Buddhismus Diamantové cesty linie Dharma Kagjü	0	3 484
Višva Nirmala Dharma	0	1 098
Církev živého Boha	0	371
Církev Nová naděje	0	430
Církev Slovo života	0	850

K výše uvedené tabulce je nutné jen upřesnit, že neobsahuje pouze údaje o těch netradičních náboženstvích v České republice, které nejsou odvozené z křesťanství, nýbrž i o některých křesťanských subjektech. Je tomu tak proto, že v tabulce jsou zahrnuté všechny subjekty registrované na základě zákona č. 3/2002, Sbírky.

Na tomto místě lze připomenout, že nejpočetnějším netradičním náboženstvím v České republice, které je odvozeno z křesťanství, je Náboženská společnost Svědkové

¹⁴ Zdroj: ČESKÝ statistický úřad. Přehled registrovaných církví zjišťovaných při sčítání lidu, domů a bytů v letech 2001 a 2011. (online) Praha: Český statistický úřad, 2013. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201403.pdf/b3719329-1b2c-479b-826f-d0ba56599537?version=1.0>. Citováno dne 23. 04. 2015.

Jehovovi, kterou při příležitosti sčítání lidu uvedlo zhruba 13 000 občanů České republiky. Buddhismus pak lze považovat za nejrozšířenější netradiční náboženství v České republice, které není odvozené z křesťanství. Celkový počet jeho vyznavačů však v tomto státě jen mírně přesahuje hodnotu 6 000, což je tedy ještě o více než polovinu méně než v případě Svědků Jehovových. Pokud byl vliv Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi na společnost a edukační proces v České republice označen jako marginální, pak v případě buddhismu to platí dvojnásob. Navíc je možné konstatovat, že netradiční náboženství se v České republice nacházejí v podstatě zcela mimo zorné pole zájmu ze strany většinové společnosti, což ještě minimalizuje případný vliv těchto náboženských subjektů na společnost a edukační proces.

V rámci této podkapitoly předložené práce je nutné společně se Zdeňkem Vojtíškem dále zdůraznit, že „... otázka po náboženském vyznání předpokládá vědomou příslušnost k určité náboženské tradici. Za posledních deset let jsme však zaznamenali růst obliby náboženského života, který postrádá jakékoli ztotožnění s jednou náboženskou tradicí, jedním vyznáním či jednou náboženskou skupinou. Spíš než o příslušnících náboženských společností pak hovoříme o klientech spirituálních středisek, která uspokojují poptávku po náboženských zážitcích či náboženských odpovědích.“¹⁵ Jedná se o specifický aspekt spirituality v České republice, který je sice možné zařadit do relativně širokého – i když otázkou je, jak ve skutečnosti početného – proudu alternativní, netradiční a neinstitucionalizované religiozity. Zkoumání tohoto fenoménu je přitom do značné míry ztíženo tím, že se pravděpodobně příliš neprojeví např. v rámci sčítání lidu. Pro jeho důkladnější poznání by bylo zapotřebí realizovat specializovaná empirická šetření.

Dále je nutné v rámci této podkapitoly věnovat pozornost problematice islámu v České republice. Prostřednictvím sčítání lidu bylo v roce 2011 zjištěno, že k islámu se na území České republiky hlásí 1 921 občanů.¹⁶ Přitom je zajímavé, že k Ústředí muslimských obcí, což je muslimská náboženská společnost registrovaná dne 17. září 2004 na základě zákona č. 3/2002 Sbírky u Ministerstva kultury České republiky, se

¹⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 13.

¹⁶ Sčítání lidu, domů a bytů 2011.

v rámci zmíněného sčítání lidu přihlásilo pouze 1 437 občanů.¹⁷ Na tomto místě lze dále upozornit, že např. religionista a historik Vít Machálek z Univerzity Pardubice odhaduje, že v České republice se k islámu nějakým způsobem hlásí přibližně 20 tisíc lidí. Počet praktikujících muslimů však podle zmíněného odborníka představuje přibližně 1 000.¹⁸ V této souvislosti lze dodat, že i kdyby platil výše zmíněný odhad hovořící o 20 000 muslimů v České republice, jedná se stále o zanedbatelné množství vzhledem k celkovému počtu obyvatel a stejně tak jen o minimální množství ve srovnání s počty milionovými muslimů v západoevropských zemích.

A konečně je nutné upozornit, že sčítání lidu v roce 2011 zaznamenalo také některé víry a náboženské společnosti, které nemají oporu v registraci ani podle zákona č. 308/1991 Sbírky, ale ani podle zákona č. 3/2002 Sbírky, přesto se k nim určité množství občanů České republiky přihlásilo. Jedná se o tyto subjekty a víry: Anglikánská církev (112 věřících), Církev sjednocení neboli moonisté (65 věřících), Hnutí Grálu (232 věřících), Hnutí Nového věku neboli New Age (22 věřících), Scientologická církev (374 věřících), esoterismus (4 věřících či přesněji řečeno příznivců) a konečně hinduismus (210 věřících).¹⁹ Lze jen upřesnit, že Českou hinduistickou náboženskou společnost v roce 2011 uvedlo 427 občanů.²⁰ V případě Anglikánské církve lze vcelku oprávněně předpokládat, že se k ní přihlásili ti občané České republiky, kteří mají specifické – sčítáním lidu nezjištěné – vazby na Velkou Británii či jinou anglosaskou zemi. Na základě počtu věřících či příznivců u uvedených náboženských společností či věr lze znovu formulovat předběžný závěr o naprosto marginálním vlivu netradičních náboženství na společnost v České republice a tedy také

¹⁷ Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Viz např.:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201403.pdf/b3719329-1b2c-479b-826f-d0ba56599537?version=1.0>

¹⁸ JIŘIČKA, Jan. *Čeští muslimové budou usilovat o právo zakládat školy nebo oddávat*. (online)

iDNES.cz. 13. 03. 2014. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/muslimove-chteji-ucit-na-skolach-i-oddavat-fiv-/domaci.aspx?c=A140311_155018_domaci_jj. Citováno dne 25. 04. 2015.

¹⁹ Český statistický úřad, 2015. Dostupné z WWW: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30610&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCreZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADf3CQNnaLBrUibjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIVLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzhXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiilGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0Fru_k3OQmaFJBQAVlxUfWwEAAA..&void=

²⁰ Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Viz např.:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201403.pdf/b3719329-1b2c-479b-826f-d0ba56599537?version=1.0>

na edukační proces jednotlivce i společnosti. Vzhledem k tomu, že mezi netradičními náboženstvími či vírami se objevují takové fenomény, jako Hnutí Grálu, New Age či esoterismus, lze se domnívat, že k těmto fenoménům se mohou hlásit lidé, kteří sami sebe do jisté míry vyčleňují z většinové společnosti, kteří se společnosti do jisté míry straní apod. Také tato skutečnost minimalizuje jejich případný vliv.

1.4 NETRADIČNÍ NÁBOŽENSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE Z POHLEDU LEGISLATIVY

Především je nutné společně se Zdeňkem Vojtíškem konstatovat, že příslušníkům či sympatizantům všech vyznání i zájemcům o jakoukoli formu náboženského života Česká republika poskytuje náboženskou svobodu.²¹

Náboženskou svobodu v České republice primárně deklaruje Listina základních práv a svobod, přičemž nejprve tak činí prostřednictvím záruky svobody vyznání. Listina základních práv a svobod ve svém článku 15 uvádí, že „... svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru, anebo být bez náboženského vyznání.“²² Článek 16 uvedené Listiny základních práv a svobod pak dále zaručuje také svobodu projevu náboženského přesvědčení, a to následujícími slovy: „Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.“²³ Ve druhém odstavci téhož článku Listiny základních práv a svobod je pak zaručena i svoboda náboženských institucí, a to tímto způsobem: „Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“²⁴

²¹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 13.

²² Listina základních práv a svobod, článek 15.

²³ Listina základních práv a svobod, článek 16.

²⁴ Listina základních práv a svobod, článek 16.

Je nutné doplnit, že z Listiny základních práv a svobod vychází aktuálně platný Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností ze dne 27. listopadu 2001, který vyšel ve Sbírce zákonů pod číslem 3/2002. Ačkoli je podle Zdeňka Vojtíška hlavním účelem tohoto zákona úprava postavení náboženských společností v České republice, je zapotřebí zdůraznit, že jednotlivé náboženské skupiny mohou v České republice působit i mimo rámec tohoto zákona. Ke své existenci totiž podle zmíněného autora nemusí být v postavení právnické osoby, popřípadě mohou být v postavení jiné právnické osoby než církve či náboženské společnosti. Náboženské skupiny mohou být státními úřady České republiky registrovány také např. jako nadace, obecně prospěšné společnosti, ale také spolky nebo dokonce – což je podle Zdeňka Vojtíška vůbec nejčastější případ – jako občanská sdružení. Jinými slovy, konstatuje Zdeněk Vojtíšek, „... *pro existenci skupiny osob, které spojuje stejné náboženské přesvědčení, není nutné, aby tato skupina byla českým státem registrována jako církev nebo náboženská společnost podle zákona 3/2002.*“²⁵

Výše uvedený zákon stanovuje základní podmínky nutné pro získání právního postavení církve nebo náboženské společnosti v České republice, a to ve svém pátém paragrafu. Zmíněná legislativní norma v této souvislosti výslovně uvádí, že „... vznik a vyvíjet činnost nemůže církev a náboženská společnost, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy, jejíž učení nebo činnost ohrožuje práva, svobody a rovnoprávnost občanů, je v rozporu s principy lidskosti ...“²⁶

V odstavcích c) a d) pátého paragrafu Zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností je pak uvedeno, že vzniknout a působit dále nemůže taková náboženská společnost, která „... omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému, ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb, včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout

²⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 13 – 14.

²⁶ Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, č. 3/2002 Sbírky, § 5.

zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám, nebo je utajována vcelku nebo v některých částech ...²⁷

Zdeněk Vojtíšek v této souvislosti upozorňuje, že výše citovaná formulace odstavce c) a částečně i d) Zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností je do značné míry diskutabilní, a to především vzhledem k právně nejasnému obsahu slov „nátlak“, „závislost“, „poškození“ apod. Kritici zákona podle zmíněného autora právem poukazují na možnost zneužití takového paragrafu proti některým náboženským skupinám. Tato česká legislativní norma je podle Zdeňka Vojtíška zjevně inspirována rovněž široce diskutovaným francouzským zákonem ze dne 30. května 2001, který je obecně označován jako tzv. zákon proti sektám. Francie prostřednictvím tohoto zákona reagovala na několik tragických událostí hromadných vražd a sebevražd, ke kterým došlo v průběhu devadesátých let minulého století v několika náboženských skupinách. Zdeněk Vojtíšek v této souvislosti připomíná, že veřejným míněním obyvatel západní Evropy tehdy zvláště otřásly tři vlny vražd a sebevražd příslušníků Řádu Chrámu Slunce ve Švýcarsku, Francii a Kanadě, ke kterým došlo v letech 1994 až 1997.²⁸

Kromě výše uvedených kvalitativních podmínek pro uznání církve nebo náboženské společnosti ze strany státu stanovuje český Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, tedy zákon č. 3/2002 Sbírky také podmínku získání tří set podpisů dospělých lidí, které se k dané náboženské společnosti hlásí. Musí to být buď občané České republiky, nebo alespoň cizinci s trvalým pobytem na území České republiky. Podle této legislativní normy byla např. roku 2002 v České republice zaregistrována Církev Křesťanská společenství, Obec křesťanů, Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, tedy hnutí Haré Krišna a Česká hinduistická náboženská společnost.²⁹

²⁷ Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, č. 3/2002 Sbírky, § 5.

²⁸ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 14.

²⁹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 14.

Na tomto místě pak lze ještě dodat, že ve svých dalších paragrafech přiznává zákon č. 3/2002 Sbírky zvláštní práva některým náboženským společnostem. Jedná se např. o právo vyučovat náboženství na státních školách, které ovšem zaručuje již Listina základních práv a svobod, jak bylo výše zmíněno; dále pak o právo vykonávat duchovenskou činnost v ozbrojených silách a na místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná léčba a ochranná výchova; právo na finanční zabezpečení atd.³⁰ Je tedy zřejmé, že specifické aspekty legislativy se vztahují mimo jiné také k edukačnímu procesu, na kterém se náboženské společnosti mohou podílet.

Pro úplnost uvádím aktuální seznam registrovaných církví a náboženských společností a dalších právnických osob založených registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi a registrovaných nebo evidovaných podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, které v České republice v současné době fungují. Většina z nich již byla samozřejmě zmíněna v předchozím textu. Jedná se o tyto církevní či náboženské subjekty: Apoštolská církev, Armáda spásy, Bratrská jednota baptistů, Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü (neviduje své církevní instituce), Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev československá husitská, Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v České republice (neviduje své církevní instituce), Církev křesťanské společenství, Církev Nová naděje, Církev Nový život, Církev oáza, Církev řeckokatolická, Církev římskokatolická, Církev Slovo života, Církev Svatého Řehoře Osvětitel, Církev víry, Církev živého Boha, Česká hinduistická náboženská společnost (neviduje své církevní instituce), Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev augsburského vyznání v České republice, Evangelická církev metodistická, Federace židovských obcí v České republice, Jednota bratrská, křesťanské sbory, Luterská evangelická církev a víra v České republice, Mezinárodní společenství pro vědomí Krišny – Hnutí Hare Krišna, Náboženská společnost českých unitářů, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi, Novoapoštolská církev v České republice (neviduje své církevní instituce), Obec křesťanů v České republice (neviduje své církevní instituce), Pravoslavná církev v Českých zemích, Ruská pravoslavná církev – podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice (neviduje své církevní instituce), Slezská církev evangelická

³⁰ Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, č. 3/2002 Sbírky

augsburského vyznání, Společenství Josefa Zezulky, Starokatolická církev v České republice, Ústředí muslimských obcí, Višva Nirmala Dharma (neviduje své církevní instituce).³¹

Z výše uvedeného přehledu je mimo jakoukoli pochybnost zřejmé, že naprostou většinu církví a náboženských společností v České republice představují subjekty, které jsou odvozené z křesťanství a jejichž působení tedy koresponduje s tisíciletou tradicí křesťanské kultury a civilizace ve střední Evropě. Některé z těchto subjektů by sice bylo možné za jistých okolností, se značným zjednodušením a s ještě většími výhradami označit značně diskutabilním termínem sekta, nicméně přesto vycházejí z křesťanských základů. Jedná se např. o Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v České republice neboli o mormony nebo o Náboženskou společnost Svědkové Jehovovi. Na tomto místě je však nutné upozornit, že označování těchto společností termínem sekty sice bylo adekvátní v počátečních fázích jejich existence, nicméně v současné době je užívání takového termínu již značně diskutabilní.

Úkolem této práce však není vést terminologickou polemiku. Podstatné, že Náboženská společnost Svědkové Jehovovi byla pro potřeby předložené označena jako nejpočetnější netradiční náboženství v České republice, i když jeho reálný vliv v současné době zasahuje přibližně 13 000 občanů České republiky. Vzhledem ke křesťanským kořenům víry Svědků Jehovových však v tomto ohledu nemá co do činění se žádnou zásadní odlišností od křesťanských základů české kultury.

Jen velmi málo církví či náboženských společností působících v České republice pochází z odlišných kulturních prostředí, přesněji řečeno z Orientu. Jedná se pouze o tyto náboženské subjekty: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü, Česká hinduistická náboženská společnost, Mezinárodní společenství pro vědomí Krišny – Hnutí Hare Krišna, Ústředí muslimských obcí a Višva Nirmala Dharma. Aktuální počet buddhistů v České republice v současné době jen mírně přesahuje hodnotu 6 800, přičemž počet příznivců dalších náboženských subjektů čítá jen několik set. K islámu se v rámci sčítání lidu v roce 2011 přihlásilo jen přibližně 1 900 osob.

³¹ Rejstříky registrovaných církví a náboženských společností a dalších právnických osob. Ministerstvo kultury České republiky. Dostupné z WWW: <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=4961>

Na základě statistických údajů, které byly monitorovány v průběhu několika let (na základě sčítání lidu), lze pozorovat klesající počet členů v tradičních církvích a náboženských společnostech a zároveň je možné pozorovat vznik nových netradičních církví a náboženských společností. Z čehož vyplývá možnost ovlivnění edukačního procesu jedince a společnosti v nezanedbatelné míře.

2 EDUKAČNÍ PROCES

Na úvod této kapitoly předložené práce je nejdříve nutné definovat několik základních pojmů, které budou tvořit teoretické východisko následujícího textu. Základní termín v tomto ohledu představuje termín edukace. Autorský kolektiv Pedagogického slovníku konstatuje, že pojem edukace v nejobecnějším významu označuje v podstatě jakékoli situace za účasti lidí, v rámci kterých probíhá některý z edukačních procesů, což znamená, že dochází k nějakému druhu učení. V obecné pedagogice a didaktice se výraz edukace používá jako plnohodnotné synonymum termínu vzdělávání, respektive vzdělávací proces a jako vhodný ekvivalent anglického výrazu education. V tomto významu se termín edukace vztahuje primárně k prostředí škol, kde probíhají procesy řízeného učení.³²

Petra Juřeníková v této souvislosti upřesňuje, že samotný pojem edukace je odvozen z latinského slova *educare*, což znamená vést vpřed, ale v přeneseném slova smyslu také vychovávat. Pojem edukace lze tedy podle zmíněné autorky definovat jako proces soustavného ovlivňování chování a jednání jedince, jehož primárním cílem je navodit pozitivní změny, a to nejen v jeho vědomostech, ale také v jeho postojích, návycích a dovednostech. Edukace tedy znamená výchovu i vzdělávání jedince. Oba dva tyto aspekty se samozřejmě navzájem těsně prolínají, takže je v žádném případě nelze zcela přesně oddělit. Zmíněná autorka v této souvislosti upozorňuje, že ani pojem výchova, ani pojem vzdělávání není v současné české terminologii stále jednoznačně vymezen. Petra Juřeníková proto navrhuje, aby vzdělávání bylo považováno za proces, který u jedince rozvíjí jeho vědomosti, dovednosti, návyky a schopnosti, přičemž výsledným efektem vzdělávání je vzdělanost, vzdělání a kvalifikace. Vzdělanost pak odráží celkovou úroveň vzdělávání v určité sociální skupině, státě či národě. Pojem vzdělanost v sobě zahrnuje také úroveň vědy, techniky, medicíny, ošetrovatelství, ale také sociálně-kulturní život společnosti atd.³³

Dále je nutné věnovat alespoň rámcovou pozornost termínu edukační proces či edukační procesy. Termín edukační procesy podle autorského kolektivu Pedagogického

³² PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 53.

³³ JUŘENÍKOVÁ, Petra. *Zásady edukace v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 9.

slovníku primárně označuje „... všechny takové činnosti, při nichž se nějaký subjekt učí, obvykle za působení (přímého nebo zprostředkovaného) jiného subjektu, který vyučuje či instruuje. Edukační procesy jsou různého druhu podle toho, jaký stupeň intencionality (záměrnosti) a řízení se v nich uplatňuje. Ve školách a v jiných institucích formálního vzdělávání probíhají edukační procesy s vysokým stupněm intencionálního učení, a to vnějškově řízeného.“³⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že termíny edukace, edukační proces či edukační procesy jsou v české odborné literatuře obvykle zkoumány a analyzovány primárně ve vztahu k jednotlivci. Je však mimo jakoukoli pochybnost, že edukaci a edukační procesy můžeme a musíme posuzovat také ve vztahu k celé společnosti. Tomuto aspektu edukace a edukačních procesů bude věnována pozornost až níže v textu v rámci příslušné podkapitoly předložené práce.

2.1 EDUKAČNÍ PROCES JEDINCE

V případě jednotlivce je nutné rozlišovat mezi pojmem vzdělávání, které odkazuje k formalizovanému procesu, a pojmem učení, který primárně představuje neformálně a po celý život probíhající procesy. Termín edukace a edukační proces se přitom primárně vztahují ke školnímu prostředí, přičemž se mohou týkat jak dospívajících jedinců na jedné straně, tak jedinců dospělých na straně druhé.

Co se týče edukačního procesu dospělého jedince, lze společně s Milanem Benešem zdůraznit, že současná preference pojmu učení v andragogice má zcela zřejmé sociální, kulturní, ekonomické a politické pozadí. V současné době se v tomto ohledu vychází z toho, že člověk nese za své kvalifikace a kompetence zodpovědnost zcela sám. Nezodpovídá za něj žádná vzdělávací či jiná organizace. Jednotlivec si proto musí své učení zajišťovat v rámci vlastní zodpovědnosti, přičemž se samozřejmě v tomto ohledu může obrátit na formální vzdělávání. Preference pojmu učení však má ještě další velice významný důvod. Dospělý člověk se totiž může – a do značné míry také musí –

³⁴ PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 53 – 54.

učit po celý život. Nemůže se ale po celý život nepřetržitě vzdělávat. Empirické výzkumy v tomto ohledu navíc dokazují, že dospělý člověk získává většinu kompetencí, dovedností, schopností a návyků potřebných pro život či pro výkon povolání mimo institucionalizované formy učení.³⁵

Co se týče edukačního procesu dospívajícího jedince, lze jen velmi stručně zopakovat, že ten probíhá primárně v prostředí škol a dále pak v prostředí různých školských zařízení. Pro potřeby předložené práce není zapotřebí podrobněji rozebírat a zmiňovat jednotlivé aspekty edukačního procesu dospívajícího jednotlivce. Lze jen velmi stručně připomenout, že tento proces v zájmu své efektivity musí zahrnovat motivaci učících se jedinců, optimální rozvržení forem a metod práce, důslednou a také objektivní evaluaci učební činnosti dospívajících, zahrnuje v to i auto-evaluaci, a ovšem takový přístup, který počáteční edukaci dospívajících jedinců chápe pouze jako začátek nikdy nekončícího procesu celoživotního učení.³⁶

2.2 EDUKAČNÍ PROCES SPOLEČNOSTI

V kontextu problematiky řešené v rámci této podkapitoly je nutné zdůraznit, že velice důležitý moment edukačního prostředí představuje skutečnost, že probíhá v nějakém sociálním prostředí, v určité sociální interakci. „Podobně jako v sociologii existuje pojem „sociální realita“ pokrývající různé sociální jevy a procesy, pojem „edukační realita“ označuje souhrnně veškerou objektivně existující skutečnost (souhrn situací, prostředí, procesů, subjektů) vyskytující se v lidské společnosti, v níž probíhají nějaké edukační procesy, v konkrétních podmínkách určitých edukačních prostředí. Edukační realita je velmi variabilní, neboť do ní zasahují faktory různorodé povahy – sociální, ekonomické, demografické faktory, interpersonální odlišnosti subjektů, faktory národních kultur a etnických skupin a další.“³⁷

³⁵ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Nakladatelství Grada Publishing, 2014, s. 17.

³⁶ Podrobněji viz např. VALIŠOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana (eds.) 2011. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011.

³⁷ PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 94.

Stěžejní pojem této podkapitoly představuje pojem edukační prostředí. Jan Průcha a Jaroslav Veteška v této souvislosti konstatují, že v podstatě jakýkoli edukační proces probíhá v nějakých konkrétních situacích a za konkrétních podmínek. Právě z těchto důvodů existuje doslova obrovská variabilita nejrůznějších edukačních prostředí, která se vzájemně více či méně odlišují, a to nejen typem zúčastněných subjektů, ale také obsahem a formami edukačních procesů a použitím různých edukačních konstruktů. Typická edukační prostředí se podle výše zmíněných autorů vyskytují především v rámci jednotlivých rodin – v tomto případě se jedná o primární edukační prostředí – a dále pak samozřejmě ve školách, ale také v jednotlivých podnicích, firmách, institucích, společnostech či organizacích, ve vědeckých komunitách, etnických společenstvích atd. Jeden z typů edukačních prostředí pak představují také nejrůznější náboženské společnosti, což je podstatné zjištění vzhledem k tématu předložené práce.³⁸

V tomto ohledu lze rozlišovat makroedukační prostředí a mikroedukační prostředí. Makroedukační prostředí jsou celkové kontexty stavu společnosti, v rámci kterých dochází k realizaci edukačních procesů. Makroekonomické prostředí tedy zahrnuje ekonomické, politické, právní, demografické, geografické, sociální a kulturní rámce společnosti. Tyto kontexty proto mají pro každou společnost, stát či region vlastní a specifický charakter. V jednotlivých případech jde například o to, zda je určitá společnost ovládána principy volného trhu, nebo naopak principy plánovaného a centrálně řízeného hospodářství. Rozdíl mezi těmito dvěma ekonomickými systémy vytváří rozdílné požadavky na trhu práce, což se pak významným způsobem projevuje také v odlišnostech vzdělávací politiky jednotlivých společností, a to včetně specifických požadavků kladených na vzdělávání dospělých. Mikroedukační prostředí edukačních procesů se naopak vyznačují primárně individuálním charakterem. Tato prostředí jsou vytvářena podmínkami konkrétních edukačních situací. Tak například je vzájemně odlišná edukace v rodinném prostředí na jedné straně, ve školním prostředí na straně druhé, ale také v podnikovém prostředí atd.³⁹

³⁸ PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 86.

³⁹ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 27.

2.3 MOŽNOSTI ZAPOJENÍ NETRADIČNÍCH NÁBOŽENSTVÍ DO EDUKAČNÍHO PROCESU

Jak jednoznačně vyplynulo z textu předchozí kapitoly, vyznavači či sympatizanti netradičních náboženství v České republice představují ve srovnání s celou populací v podstatě nepatrné menšiny. Touto skutečností jsou již do značné míry vymezeny rámcové možnosti zapojení netradičních náboženství do edukačního procesu jedince i společnosti. Ovšem současně je nutné upozornit, že na tyto specifické menšiny se vztahují veškerá práva a možnosti, které jim poskytuje demokratický politický systém. Společně s Janem Jandourkem můžeme termínem menšiny označovat takovou sociální skupinu, „... která má z určitého hlediska menší počet členů, než má v téže společnosti skupina většinová. Někdy jsou znaky, které menšiny vyznačují, považovány ze strany příslušníků většiny za méně hodnotné (barva pleti, národnost, náboženské vyznání). Ochrana práv menšiny je považována za jeden z charakteristických znaků vyspělé demokratické společnosti.“⁴⁰ Emanuel Pecka pak v této souvislosti doplňuje, že menšiny se v demokratické společnosti ve vztahu k většinové společnosti obvykle nespokojují s marginálním či neplnoprávným postavením.⁴¹

Je však otázkou, jak výrazně může své zájmy artikulovat a prosazovat menšina čítající několik set příslušníků, což je obvyklý počet vyznavačů, sympatizantů či příznivců většiny netradičních náboženství na území České republiky. Rovněž je nutné položit otázku, zda všechny tyto menšiny skutečně chtějí artikulovat a prosazovat své zájmy a aktivně působit na veřejnosti a na společnost, či zda jim naopak nevyhovuje život v ústraní a mimo zájem většinové společnosti. Pokud by na druhou z položených otázek bylo možné odpovědět, že jim ve skutečnosti plně vyhovuje život v ústraní a mimo zájem ze strany většinové společnosti, pak je mimo jakoukoli pochybnost, že vliv takové náboženské skupiny na edukační proces jednotlivce i společnosti musí být minimální či spíše přesněji řečeno nulový.

Na tomto místě je však nutné upřesnit pojem jedinec. Pokud máme na mysli jedince z majoritní společnosti, pak v jeho případě plně platí závěr o minimálním či

⁴⁰ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 155.

⁴¹ PECKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 115 – 116.

spíše nulovém vlivu netradičního náboženství na edukační proces. Pokud by se však jednalo o takového jedince, který je přímo členem určité netradiční náboženské skupiny nebo vyznavačem, příznivcem či sympatizantem určitého netradičního náboženství, pak již máme co do činění se situací naprosto odlišnou. U takového jedince lze totiž vcelku oprávněně předpokládat intenzivní vliv určité víry či náboženské skupiny, a to na základě silné identifikace jedince se skupinou. Takový jedinec je pak ovlivňován nejen v ohledu edukace, nýbrž obecněji také v ohledu socializace. V případě takových náboženských skupin, u kterých lze hovořit o sektářském charakteru, se v mnoha případech může jednat i o vliv destruktivní.

Co se týče zajištění práv menšin – a tedy i práv netradičních náboženství, ovšem pokud tato neznamenají porušení práva jiných občanů – lze společně s Martinem Štefkem a Kristýnou Koldinskou konstatovat, že v současné době převažující liberální diskurs občanské rovnosti v sobě zahrnuje všechny skupiny či segmenty obyvatelstva určitého státu, což se samozřejmě v plné míře vztahuje také na náboženské menšiny.⁴² Petr Černý v tomto kontextu zdůrazňuje, že západní liberální demokracie sice jsou primárně založeny na principu majority, ovšem tento princip je současně doplněn vyvažujícím principem v podobě ochrany menšin. Ochrana každé menšiny, ovšem takové menšiny, která plně akceptuje demokratický charakter společnosti a neupírá stejná práva, jakým se těší její příslušníci, ostatním občanům, podle zmíněného autora „... zajišťuje její právo na existenci a reálnou možnost stát se většinou na základě demokratického boje. Menšinou nelze rozumět jen menšiny jazykové, etnické, národnostní, náboženské a sociální, ale jakoukoliv menšinu, byť definující se pouze podle jednoho společného znaku či názoru na určitou otázku. Menšinou může být i jednotlivec odlišující se svým názorem. Ochrana práv menšiny také znamená, že jejími právy nemůže nikdo disponovat, ani lid sám. Nelze, aby většina legálně zakotvila pro určitou menšinu restrikcí práv ... a tak jí znemožnila dostat na svou stranu další osoby, a tak se stát většinou.“⁴³

Jedno z potenciálně velmi významných práv menšin – a tedy i menšin v podobě netradičních náboženství – a současně jednu z velmi důležitých možností zapojení

⁴² ŠTEFKO, Martin. KOLDINSKÁ, Kristýna. *Sociální práva cizinců*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 20.

⁴³ ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2008, s. 8.

netradičních náboženství do edukačního procesu jedince i společnosti v České republice jistě představuje církevní školství. V současné době v České republice podle Jany Švecové existují celkem tři základní státní právní předpisy, o které církevní základní a střední školy opírají svoji existenci a fungování. Jedná se o tyto legislativní normy:⁴⁴

- zákon č. 29/1984 Sbírky, o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, ve znění pozdějších předpisů. Tato legislativní norma je ovšem nejen v řadách odborníků, ale také v řadách skutečně široké občanské veřejnosti České republiky mnohem lépe známa spíše pod označením školský zákon;
- zákon č. 564/1990 Sbírky, tedy zákon o státní správě a samosprávě ve školství;
- společná vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 452/1991 Sbírky, o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společenství.

Na tomto místě lze obecně konstatovat, že zřizovatelem školy v České republice v současné době dnešní době může být nejen stát, ale také jednotlivé obce, státem uznaná církev či náboženské společnosti a dokonce i soukromé právnická či fyzické osoby. Základní legislativní normu, která řeší problematiku postavení církevních škol v České republice, mimo jakoukoli pochybnost představuje zákon č. 29/1984 Sbírky, o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, tedy tzv. školský zákon. Jednotlivým aspektům církevního školství, ovšem společně se soukromými školami, se v rámci zmíněné legislativní normy věnuje část VIII a.⁴⁵

Termínem církevní školy školský zákon rozumí také školy náboženských společností, pokud jsou ovšem zřízeny. Jedná se o tyto školy a školská zařízení: církevní základní školy, církevní střední školy, církevní učiliště, církevní speciální školy, církevní základní umělecké školy a církevní střediska praktického vyučování.⁴⁶

Na oblast církevního školství se vztahuje celý školský zákon, ovšem s výjimkou některých výslovně vyjmenovaných ustanovení. Církevní školy musí mít ve svém názvu

⁴⁴ ŠVECOVÁ, Jana. *Úprava církevního školství v právním řádu České republiky*. (online) Juristic. 12. 01. 2004. ISSN 1802-789X. dostupné z WWW: <http://spravni.juristic.cz/489621/clanek/spravni2.html>. Citováno dne 23. 04. 2015.

⁴⁵ Zákon č. 29/1984 Sbírky, o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol

⁴⁶ Zákon č. 29/1984 Sbírky, o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol

slovo „církevní“, popřípadě název církve či náboženské společnosti, která je jejím zakladatelem. Název případně založené církevní školy musí obsahovat podle vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č. 452/1991 Sbírky označení druhu a typu školy, popřípadě také označení, které charakterizuje obsah výchovně vzdělávací práce takové školy. Důležitou podmínku klasifikace určité školy jako církevní představuje samozřejmě subjekt zřizovatele, kterým musí být podle § 57b školského zákona taková církev či náboženská společnost, které splňuje zákonné podmínky. Jana Švecová v této souvislosti upozorňuje, že tyto podmínky se do jisté míry změnily v důsledku přijetí nového zákona č. 3/2002 Sbírky, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, kterým byl zrušen zákon č. 308/1991 Sbírky, o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností a zákon č. 161/1992 Sbírky, o registraci církví a náboženských společností.⁴⁷

Aby určitá škola mohla být v České republice uznána ze strany státu jako škola církevní, musí být založena takovou církví či náboženskou společností, které bylo přiznáno zvláštní právo zakládat své školy podle § 7 odstavce 1) písmena e) zákona o registraci církví a náboženských společností. O toto a jiná oprávnění církve a také náboženské společnosti samozřejmě musí stát nejdříve požádat. Takovou případnou žádost může předložit pouze registrovaná církev či náboženská společnost, která splňuje následující základní podmínky:⁴⁸

- je registrována podle zákona o registraci církví a náboženských společností nepřetržitě ke dni podání návrhu nejméně 10 let,
- zveřejňovala každoročně po dobu 10 let před podáním tohoto návrhu výroční zprávy o činnosti za kalendářní rok,
- plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám.

⁴⁷ ŠVECOVÁ, Jana. *Úprava církevního školství v právním řádu České republiky*. (online) Juristic. 12. 01. 2004. ISSN 1802-789X. dostupné z WWW: <http://spravni.juristic.cz/489621/clanek/spravni2.html>. Citováno dne 23. 04. 2015.

⁴⁸ ŠVECOVÁ, Jana. *Úprava církevního školství v právním řádu České republiky*. (online) Juristic. 12. 01. 2004. ISSN 1802-789X. dostupné z WWW: <http://spravni.juristic.cz/489621/clanek/spravni2.html>. Citováno dne 23. 04. 2015.

V České republice je v současné době naprostá většina církevních škol zřízena katolickou církví. Církevní školu neprovozuje žádné netradiční náboženství, žádná netradiční náboženská společnost působící na území České republiky. Mimo jiné i z tohoto důvodu jsou možnosti zapojení netradičních náboženství do edukačního procesu jedince i společnosti v České republice zásadně omezené.

3 VLIV NETRADIČNÍCH NÁBOŽENSTVÍ NA EDUKAČNÍ PROCES

Na úvod této kapitoly předložené práce je nutné nejdříve se vyjádřit k otázce náboženské svobody a školství v České republice. Zajištění volného toku informací náboženského charakteru a také badatelské činnosti teologického a nábožensko-pedagogického charakteru, a to nejen uvnitř církví, ale také navenek, zejména prostřednictvím školského systému, se týká především dětí a mládeže, tedy žáků základních a středních škol, samozřejmě i vysokoškolských studentů, v neposlední řadě pak i těch, kteří vyučování zajišťují, zejména pak učitelů a pracovníků školské správy. Povinnost zajistit tuto svobodu vyplývá z právního řádu České republiky, zejména pak z jeho ústavních předpisů a z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána a které mají ve smyslu Ústavy České republiky.⁴⁹

Je samozřejmě mimo jakoukoli pochybnost, že vliv netradičních náboženství na edukační proces nespočívá – či přesněji řečeno nemusí spočívat – pouze ve výuce náboženství na jednotlivých školách. Jejich vliv může, teoreticky řečeno, působit prostřednictvím jiných kanálů, např. prostřednictvím médií či prostřednictvím osobního vlivu jednotlivých vyznavačů, příznivců či sympatizantů netradičních náboženství, ovšem zásadní otázka zní, jaký reálný dopad tento vliv má na výrazně ateistickou a bezkonfesijní českou společnost. Vzhledem k velmi malému počtu vyznavačů, příslušníků či sympatizantů netradičních náboženství je vcelku pochopitelný nepřilíš intenzivní zájem médií o tyto fenomény a stejně tak je logické, že tito lidé – i kdyby chtěli – fyzicky nemohou oslovit příliš velký počet občanů České republiky.

Již na tomto místě lze proto předeslat, že žádná ze tří právě uvedených reálných možností – tedy výuka náboženství, vliv prostřednictvím médií a vliv prostřednictvím osobních kontaktů vyznavačů, příznivců či sympatizantů – netradičním náboženstvím v České republice neposkytuje velké příležitosti k působení na společnost. Navíc je v této souvislosti vhodné zdůraznit následující konstatování Zdeňky Dohnalové, která tvrdí, že „... otázka církevního školství v České republice stála po dlouhá desetiletí na pokraji zájmu veřejnosti a pro mladší generace, vychované jednotnou státní školou,

⁴⁹ ZÁBOJ, Horák. *Círky a české školství*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 13.

prakticky neexistovala. Teprve po roce 1989 mohly církevní školy navázat na násilně přerušenu tradici a vrátit se zpět do struktury českého školství.⁵⁰

3.1 VLIV NETRADIČNÍCH NÁBOŽENSTVÍ NA EDUKAČNÍ PROCES JEDINCE

Již v textu předchozí kapitoly předložené práce bylo zdůrazněno, že v případě zkoumání vlivu netradičních náboženství na edukační proces jedince je nutné rozlišovat mezi jedinci na základě jejich vztahu k určitému netradičnímu náboženství. Na tomto místě je nutné zopakovat – a současně předeslat – že pokud máme na mysli jedince z majoritní společnosti, pak v jeho případě plně platí závěr o minimálním či spíše nulovém vlivu netradičního náboženství na edukační proces. Pokud by se však jednalo o takového jedince, který je přímo členem určité netradiční náboženské skupiny nebo vyznavačem, příznivcem či sympatizantem určitého netradičního náboženství, pak již máme co do činění se situací naprosto odlišnou. U takového jedince lze totiž vcelku oprávněně předpokládat intenzivní vliv určité víry či náboženské skupiny, a to na základě silné identifikace jedince se skupinou. Takový jedinec je pak ovlivňován nejen v ohledu edukace, nýbrž obecněji také v ohledu socializace.

V případě takových náboženských skupin, u kterých lze hovořit o sektářském charakteru, se v mnoha případech může jednat i o vliv destruktivní.⁵¹ Je však nutné upozornit, že případný destruktivní vliv sekt na jedince a na jeho edukační proces se týká vždy jen ojedinělých případů. Lze jen těžko odhadovat, zda se v České republice týká několika set nebo spíše několika tisíců jedinců. Vzhledem k celkovému počtu obyvatel se jedná o mizivé množství, čímž ovšem není bagatelizován tragický dopad takového působení v konkrétních případech. V této souvislosti lze znovu položit otázku – na kterou nelze jednoznačně odpovědět – zda Náboženskou společnost Svědkové Jehovovi máme považovat za sektu či za etablovanou církev.

⁵⁰ DOHNALOVÁ, Zdeňka. *Církevní školství v České republice*. (online) Církevní školství v České republice, 2005. Dostupné z WWW: http://www.sacra.cz/2005-1/3_Sacra_3-2005-1_6.pdf. Citováno dne 23. 04. 2015, str. 45.

⁵¹ Viz např. FISCHER, Slavomil. ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009.

Takový vliv netradičních náboženství na edukační proces jednice, který může být relativně dobře kontrolován ze strany společnosti, představuje výuka v církevních školách. Vznik církevních škol v České republice sice umožnila již novela školského zákona přijatá v roce 1990, přičemž jedním z jejích cílů bylo odstranit či alespoň zmírnit značnou nerovnováhu mezi nabídkou a poptávkou po vzdělávání, a to jak v oblasti rozsahu příležitostí ke vzdělávání, tak rovněž v oblasti struktury těchto příležitostí, nicméně do současné doby – tedy již po čtvrt století od zmíněné novely – žádné netradiční náboženství v České republice, žádná netradiční náboženská společnost nedisponují církevní školou.

Církevní školství bylo v Českých zemích před druhou světovou válkou samozřejmě mnohem rozšířenější než dne. Ovšem i tehdy podle Záboje Horáka platilo, že podobně jako v současné době se v různých církevních školách vzdělávala jen menší část žáků náležejících k určitému vyznání, k určité církvi či víře. Pro České země navíc byla již v minulosti charakteristická značná otevřenost církevních škol i dětem či žákům hlásícím se k jiným církvím či vyznáním. Výše zmíněný autor v této souvislosti upozorňuje, že v současné době se tato charakteristická otevřenost projevuje mimo jiné také ve vztahu k dětem a dospívajícím, kteří se k žádné víře, církvi či náboženské společnosti nehlasí? Lze ještě dodat, že v období před druhou světovou válkou měly církevní školy konfesně obranný charakter, což se týkalo především církevních škol náležejících některým menšinovým vyznáním či církvím.⁵²

V této souvislosti lze položit otázku, zda konfesně obranný charakter mají církevní školy i v současné době. Na tuto otázku sice v rámci předložené práce nelze odpovědět, nicméně se lze domnívat, že tento charakter církevních škol mohou mít především vzhledem k tomu, že v rámci výrazně ateistické a bezkonfesijní české populace je menšinou i římskokatolický segment společnosti.

Zdeňka Dohnalová v roce 2005 konstatovala, že „... církevní školství stojí v České republice stále na pokraji zájmu pedagogických badatelů. Tvoří početně sice menšinový, ale významem nezanedbatelný proud ve struktuře českého školství. Církevní školy jsou alternativou většinového systému, která není určena pouze pro věřící

⁵² HORÁK, Horák. *Círky a české školství*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 16.

*studenty, ale otevírá dveře i mladým lidem bez vyznání.*⁵³ Je však nutné upozornit, že platnost právě citovaných slov se primárně vztahovala na církevní školství křesťanské a specificky pak na církevní školství katolické, tedy na církevní školství nejpočetnější náboženské organizace v České republice. Pokud i ve vztahu ke školství katolické církve, ovlivňující statisíce věřících, bylo konstatováno, že „stojí v České republice stále na pokraji zájmu pedagogických badatelů“, pak tím spíše a důrazněji to platí o církevním školství dalších náboženských subjektů.

Podle Záboje Horáka je pro české prostředí dále charakteristické, že podobně jako v meziválečném období, tak i v současnosti jsou církevní školy ze strany veřejnosti vnímány jako školy výběrové. Zmíněný autor svá slova dokládá upozorněním na všeobecně známou snahu mnoha rodičů, kteří se bez ohledu na konkrétní vyznání snaží umístit své děti právě na církevních školách. Počet zájemců o studium na církevních školách v České republice podle něj většinou značným způsobem převyšuje počet míst, která jsou na těchto školách k dispozici.⁵⁴

Ovšem výše uvedené je nutné chápat v širším kontextu. Tak např. Zdeňka Dohnalová na základě konstatování, že církevní školy představují specifický příklad nestátních alternativních škol, které kladou velký a někdy dokonce primární důraz na náboženskou výchovu, upozorňuje, že např. ve školním roce 2004/2005 navštěvovalo všechny církevní školy v České republice přibližně 15 000 žáků a studentů, což byla jen nepatrná část vzhledem k celkovému počtu žáků a studentů v České republice. Je tedy mimo jakoukoli pochybnost, že věřící se neorientují výhradně na církevní školy, nýbrž naopak ke vzdělávání věřících křesťanů dochází v České republice v naprosté většině mimo oblast církevního školství. Lze tedy shrnout, že církevní školy nejsou určeny nebo vyhrazeny pouze pro věřící, ale současně neplatí, že by věřící děti a dospívající vyhledávali vždy jen církevní školy.⁵⁵

⁵³ DOHNALOVÁ, Zdeňka. *Církevní školství v České republice*. (online) Církevní školství v České republice, 2005. Dostupné z WWW: http://www.sacra.cz/2005-1/3_Sacra_3-2005-1_6.pdf. Citováno dne 23. 04. 2015, str. 65.

⁵⁴ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 16.

⁵⁵ DOHNALOVÁ, Zdeňka. *Církevní školství v České republice*. (online) Církevní školství v České republice, 2005. Dostupné z WWW: http://www.sacra.cz/2005-1/3_Sacra_3-2005-1_6.pdf. Citováno dne 23. 04. 2015, str. 48.

Pokud konstatování, že věřící se neorientují výhradně na církevní školy, v České republice platí pro věřící orientující se na římskokatolickou církev, pak ve výrazně či nesrovnatelně vyšší míře platí i pro netradiční náboženství.

Záboj Horák pak ve výše uvedeném kontextu ve své práci doslova konstatuje: *„Představy veřejnosti o nadprůměrné odborné nebo pedagogické úrovni církevních škol ovšem nemusí vždy odpovídat skutečnosti, avšak všeobecná snaha církevních škol, aby úroveň výuky a výchovy jimi poskytované neklesla pod průměr ostatních škol, je pochopitelná. Příznivý postoj veřejnosti k hodnocení úrovně církevních škol v České republice byl v červnu 2011 podtržen jejich vysoce nadprůměrným umístěním při celostátním posuzování výsledků státních maturit: mezi nejlepšími deseti gymnázii se umístila vedle šesti veřejných a jednoho soukromého gymnázia celkem tři církevní gymnázia, což je opravdu veliký počet, uvědomíme-li si, že církevní gymnázia tvoří jen nepatrný zlomek mezi českými gymnázii.“*⁵⁶

Znovu je však nutné zdůraznit, že citovaný text se primárně vztahuje k církevním školám římskokatolické církve. Netradiční náboženství na území České republiky žádnou – byť třeba malou – síť církevních škol nedisponují, čímž je jejich vliv na edukační proces jedince i společnosti značně limitován. Za současné situace je tento vliv vyhrazen především římskokatolické církvi.

V tomto kontextu lze upozornit, že vzdělávací obor nazvaný Římskokatolické náboženství představuje povinnou součást školních vzdělávacích programů církevních základních škol na jedné straně a odpovídajících ročníků víceletých středních škol, které jsou zřizované institucemi římskokatolické církve, na straně druhé. Pojetí a obsah tohoto vzdělávacího oboru, a to včetně očekávaných výstupů a učiva, byly formulovány Arcibiskupstvím pražským. Základní a víceleté střední školy, které jsou zřizované jinými subjekty, mohou obor nazvaný Římskokatolické náboženství do příslušného školního vzdělávacího programu zařadit pouze formou nepovinného předmětu. Je však nutné počítat s tím, že v takovém případě na realizaci zmíněného nepovinného předmětu ředitel školy nemůže využít volnou disponibilní časovou dotaci, protože to znemožňuje aktuálně platný školský zákon. Dále lze upozornit, že Výzkumný ústav pedagogický

⁵⁶ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 16.

v Praze zařazuje vzdělávací obor Římskokatolické náboženství také na Metodický portál pro podporu rámcových vzdělávacích programů, a to primárně jako součást další vzdělávací nabídky. Ovšem tímto zmíněnému vzdělávacímu oboru není přiznán statut doplňujícího vzdělávacího oboru.⁵⁷

A konečně je nezbytné konstatovat, že „... *osnovy pro výuku náboženství mají konfesní charakter, jsou formulovány z pozice římskokatolické církve, ale s širokým důrazem na budování pozitivních a otevřených vztahů, na toleranci k lidem jiných náboženských vyznání a na rozvíjení ekumenických postojů.*“⁵⁸ Opět tedy nenacházíme žádný prostor pro přímý a bezprostřední vliv netradičních náboženství, církví či náboženských společností.

Jako příklad pokusu či úsilí o vliv netradičních náboženství v České republice na edukační proces jednotlivce či společnosti lze uvést případ českých muslimů. Muslimové v České republice totiž usilují o to, aby měli možnost učit islám na státních školách, zakládat své vlastní církevní školy nebo oddávat novomanžele. Všechny tyto požadavky jim přitom umožňuje aktuálně platná legislativa v České republice. Na tomto místě lze upřesnit, že již v září roku 2014 uplynulo zákonem požadovaných 10 let od doby, kdy Ústředí muslimských obcí získalo v České republice státní registraci. Muslimové v České republice však ještě musí – pokud chtějí reálně vykonávat svůj vliv v oblasti vzdělávání – splnit další podmínku, a to shromáždit více než 10 tisíc podpisů od občanů, kteří se k jejich víře či náboženské společnosti hlásí. Církev a náboženské společnosti registrované podle zákona v České republice totiž disponují možností žádat o získání oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv, mezi něž náleží především právo zakládat školy a školská zařízení a dále pak právo oddávat, vyučovat své náboženství na státních školách nebo vykonávat duchovní službu v armádě a věznicích.⁵⁹

⁵⁷ Katechetická sekce České biskupské konference. *Výuka náboženství*. (online) Tiskové středisko České biskupské konference. 2015. Dostupné z WWW: <http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/>. Citováno dne 25. 04. 2015.

⁵⁸ Katechetická sekce České biskupské konference. *Výuka náboženství*. (online) Tiskové středisko České biskupské konference. 2015. Dostupné z WWW: <http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/>. Citováno dne 25. 04. 2015.

⁵⁹ JIŘIČKA, Jan. *Čeští muslimové budou usilovat o právo zakládat školy nebo oddávat*. (online) iDNES.cz. 13. 03. 2014. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/muslimove-chteji-ucit-na-skolach-i-oddavat-fiv-/domaci.aspx?c=A140311_155018_domaci_jj. Citováno dne 25. 04. 2015.

Podle předsedy Ústředí muslimských obcí Muneeba Hassana Alrawiho o to čeští muslimové určitě budou usilovat, protože v jejich komunitě je údajně zájem, aby byli uznáni jako plnohodnotná církev, což by podle něj bylo pozitivní také pro vztahy České republiky s muslimským světem. Čeští muslimové však za tímto účelem podle znění zákona musí shromáždit podpisy minimálně jednoho promile občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem na území České republiky, kteří jsou starší 18 let, přičemž zmíněné promile se vypočítává podle posledního sčítání lidu. Vzhledem k výsledkům sčítání lidu z roku 2011 čeští muslimové musí nutně získat minimálně 10 437 podpisů. Aktuálně se však situace jeví tak, že čeští muslimové sběr podpisů nezahájili. Ani případný úspěch podpisové akce však ještě nemusí znamenat, že čeští muslimové budou moci hned zakládat školy nebo na státních školách učit žáky o své víře. Za tímto účelem by totiž ještě museli splnit další specifické podmínky, jako např. podmínky vymezené školským zákonem. Podle Muneeba Hassana Alrawiho zatím čeští muslimové nemají jasno ani v tom, o jaké zvláštní právo by stáli nejvíce.⁶⁰

3.2 VLIV NETRADIČNÍCH NÁBOŽENSTVÍ NA EDUKAČNÍ PROCES SPOLEČNOSTI

Vliv netradičních náboženství na edukační proces společnosti je právě v případě české společnosti výrazně limitován skutečností, na kterou ve své práci upozorňuje Jan Jandourek, když konstatuje: „Lze říci, že podle mnoha nezávislých průzkumů a konec konců i podle toho, co lze vidět kolem sebe pouhým okem, a na základě vlastní zkušenosti, je naše země poměrně zesvětštělá. Patří ve světě k menšině silně sekularizovaných zemí. Když se podíváme třeba na to, jak vypadá religiozita v jedné z nejrozvinutějších zemí světa, ve Spojených státech amerických, dostaneme zcela jiný obraz.“⁶¹ Právě příklad Spojených států amerických ukazuje, že vyspělost určité společnosti nemusí být přímo úměrná jejímu ateismu.

⁶⁰ JIŘIČKA, Jan. *Čeští muslimové budou usilovat o právo zakládat školy nebo oddávat*. (online) iDNES.cz. 13. 03. 2014. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/muslimove-chteji-ucit-na-skolach-i-oddavat-fiv-/domaci.aspx?c=A140311_155018_domaci_jj. Citováno dne 25. 04. 2015.

⁶¹ JANDOUREK, Jan. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 9.

V rámci pokusu pochopit rozsah vlivu netradičních náboženství a věr na edukační proces společnosti (ale i jednotlivce) je nutné vzít v úvahu následující skutečnost. Pro českou společnost je totiž do značné míry typický jistý rozdíl mezi deklarovanými hodnotami a reálnými postoji.

Tak např. Dana Hamplová konstatuje, že v České republice se k hodnotám vyplývajícím z křesťanství či obecně z náboženství či duchovního života, ve skutečnosti hlásí mnohem méně občanů, než kolik jich v rámci sčítání lidu uvedlo formální náboženskou příslušnost k určité církvi či určitému vyznání. Dana Hamplová v této souvislosti upozorňuje na výsledky empirického výzkumu, který byl uskutečněn Sociologickým ústavem Akademie věd České republiky již v roce 1999. Zmíněná autorka tvrdí: *„Křesťanství se v šetření v České republice projevilo spíše jako menšinová duchovní orientace. Sumace kladných odpovědí na otázky, které charakterizovaly křesťanský faktor, naznačuje, že jednoznačně se ke křesťanství hlásila přibližně desetina respondentů (10,8 %), určitou podporu mu vyjádřilo dalších 17,3 %. Okultismus jednoznačně podpořil přibližně stejný podíl respondentů jako křesťanství (9,5 %), ale existenci okultních jevů připouštělo celých 42,6 % respondentů. Je zjevné, že ... lidé se třeba hlásí k nějaké církvi, ale nesdílejí ani její víru, ani se neúčastní jejích bohoslužeb. Na počátku 21. století také více než 40 % obyvatel věří v okultní jevy.“*⁶² Ovšem individuální víru v okultní jevy – pokud se skutečně jedná o víru a nikoli jen o pouhou povrchní fascinaci tzv. záhadnými či nevysvětlenými jevy – nemůžeme zařadit mezi netradiční náboženství.

Na tomto místě by bylo vhodné zopakovat zvláštní práva registrovaných církví, definovaná na základě zákona o církvích a náboženských společnostech č. 161/1992 Sbírky. Registrované církve a náboženské společnosti na základě uvedené legislativní normy disponují právem vyučovat náboženství na státních školách, vykonávat duchovenskou službu v Armádě České republiky a ve vězeních, dále pak vykonávat obřady, v rámci kterých dochází k uzavírání církevních sňatků, zřizovat církevní školy

⁶² Citováno podle: JANDOUREK, Jan. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 8.

a konečně se jedná o možnost zachovávat povinnost mlčenlivosti ze strany duchovních v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství.⁶³

V tomto kontextu lze upřesnit, že v současné době Česká republika registruje celkem 38 církví a náboženských společností. Z tohoto počtu však momentálně pouze 21 církví a náboženských společností disponuje oprávněním k výkonu zvláštních práv. Ovšem všemi právy, která byla uvedena v textu předchozího odstavce, disponuje pouze šest církví a náboženských společností, tedy přesně jedna šestina z jejich celkového počtu. Jedná se o tyto subjekty: Apoštolská církev, Církev adventistů sedmého dne, Církev československá husitská, Církev římskokatolická, Českobratrská církev evangelická a Slezská církev evangelická augsburského vyznání. Dále lze konstatovat, že podmínka získat jedno promile podpisů od občanů České republiky, kterážto podmínka se vztahuje k založení vlastního církevního školství, se týká až těch církví a náboženských společností, které byly registrovány počínaje rokem 2002, přičemž uznání ze strany státu se od té doby dostalo celkem 15 subjektům. Lze se tedy oprávněně domnívat, že podmínka získání jednoho promile podpisů od občanů České republiky se týká mnoha netradičních náboženství a náboženských společností. Ovšem další podmínka se vztahuje k již uvedené desetileté lhůtě. Pro upřesnění lze proto v této souvislosti dodat, že např. v roce 2012 uplynulo deset let od doby, kdy byly v České republice registrovány tyto náboženské společnosti: Církev Křesťanská společenství, Obec křesťanů v České republice, Hnutí Hare Krišna a Česká hinduistická náboženská společnost. Žádná z těchto církví či náboženských společností však o možnost vykonávat zvláštní práva nepožádala.⁶⁴

Také tato skutečnost funguje jako značně limitující faktor ve vztahu k jejich případnému vlivu edukační proces jednotlivce a celé společnosti v České republice. Jednoznačný závěr, vyplývající z textu této podkapitoly předložené práce, proto musí znít, že vliv netradičních náboženství, církví či náboženských společností na edukační proces společnosti v České republice je minimální.

⁶³ Zákon o církvích a náboženských společnostech č. 161/1992 Sbírky

⁶⁴ JIŘIČKA, Jan. *Čeští muslimové budou usilovat o právo zakládat školy nebo oddávat*. (online) iDNES.cz. 13. 03. 2014. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/muslimove-chteji-ucit-na-skolach-i-oddavat-fiv-/domaci.aspx?c=A140311_155018_domaci_jj. Citováno dne 25. 04. 2015.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Samotný výzkum byl rozdělen do dvou fází. V první fázi byl proveden kvantitativní výzkum s rodiči žáků a učiteli pomocí dotazníkového šetření. Ve druhé fázi byl proveden rozhovor s římskokatolickým knězem formou strukturovaného rozhovoru.

Rozdíly mezi kvantitativními a kvalitativními metodami výzkumu se mnohdy zvětšují a hledají se mezi nimi jasné hranice. Základním kamenem výzkumu je vybrat si takovou metodu, která pomůže splnit cíle práce. Kvantitativní výzkumy obohacují výzkumy kvalitativní a naopak. Obě výzkumné metody jsou rovnoprávné a dají se spolu kombinovat. Obě metody výzkumu se mohou použít v jednom výzkumném projektu.

Vlastní výzkum byl proveden v období listopad 2014 až duben 2015.

5 VÝZKUMNÝ VZOREK

Samotný výzkum byl rozdělen do dvou fází. V první fázi byl proveden kvantitativní výzkum s rodiči žáků, učiteli a katechety formou dotazníkového šetření. Ve druhé fázi byl proveden kvalitativní výzkum formou strukturovaného rozhovoru s římskokatolickým knězem. Záznam rozhovoru jsem uskutečnila pomocí mobilní aplikace.

Respondenti prováděného výzkumu byli učitelé základních i středních škol z okresu Vyškov, katecheti i rodiče žáků středních i základních škol. Oslovení respondenti byli ve věku 24 až 44 let.

Dotazník obsahoval celkem 9 otázek, z toho 8 otázek bylo uzavřených, s možnostmi odpovědí typu ANO, NE, NEVÍM. 9. otázka byla otevřená.

Na počátku výzkumu byl stanoven následující výzkumný cíl:

Výzkumný cíl 1: Zjistit, jaký vliv mají netradiční náboženství v České republice na edukační proces jedince i společnost.

Na počátku výzkumu byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Myslíte si, že lze pozorovat rozdíly mezi dětmi z věřících a nevěřících rodin v rámci výchovně-vzdělávacího procesu na ZŠ. Pokud ano, v čem se tyto rozdíly projevují?

Výzkumná otázka č. 2: Setkáváte se při Vaší službě s lidmi či žáky s jiným, než katolickým vyznáním?

Výzkumná otázka č. 3: V čem se liší projevy lidí či žáků s nekatolickým vyznáním, v porovnání s katolíky?

Výzkumná otázka č. 4: Projevuje se nějak rozdíl mezi věřícími a nevěřícími v postoji k morálním hodnotám?

Výzkumná otázka č. 5: Projevuje se nějak rozdíl mezi věřícími a nevěřícími v prožívání lidových tradic?

Výzkumná otázka č. 6: Lze pozorovat u lidí, kteří vyznávají některé z náboženství se sektářskými rysy nějaké varovné signály, narušující vzájemné soužití v kolektivu a ve společnosti?

Výzkumná otázka č. 7: Může mít náboženství se sektářskými rysy významný negativní dopad na ostatní osoby, které, i když toto náboženství nevyznávají, tak se pravidelně setkávají s osobou, nebo osobami, které toto náboženství vyznávají?

Výzkumná otázka č. 8: Má vzájemné soužití věřících a nevěřících lidí pozitivní vliv na jejich vzájemné vztahy, díky tomu, že lze očekávat harmonizující a sjednocující vliv ze strany věřících?

Výzkumná otázka č. 9: Dá se říct, že některá náboženství ovlivňují životní postoj jedince více, či hlouběji, než jiná a pokud ano, jakou má příčinu?

Výzkumná otázka č. 10: Z kolika procent je asi ovlivňována společnost v naší oblasti katolickými a z kolika procent nekatolickými náboženstvími?

5.1 ILUSTRATIVNÍ ŠETŘENÍ V DOTAZNÍKU

Tabulka č. 5 – Počet respondentů dle profese nebo stavu

Učitelé	Katecheté	Rodiče
10	20	10

DOTAZNÍK PRO UČITELE, RODIČE, KATECHETY

1. Považujete se za věřícího člověka?

Ano	25
Ne	15
Nevím	0
Celkem	40

2. Váš věk?

Všichni respondenti jsou ve věku 31 až 44 let, pouze jeden z nich je ve věku 24 let.

3. Pohlaví?

Muž	12
Žena	28

Vzhledem k tomu, že mezi muži i ženami byli zastoupeni věřící i nevěřící lidé, bude u následujících položek dotazníkového šetření mezi respondenty rozlišováno nikoli na základě pohlaví, nýbrž na základě vztahu k víře.

4. Hlásíte se k nějaké konkrétní církvi?

	Věřící	Nevěřící
Ano	25	0
Ne	5	10
Nevím	0	0

Je zřejmé, že složení zkoumaného vzorku respondentů v tomto ohledu nekorresponduje se složením celkové populace v České republice, kde věřící a specificky pak věřící hlásící se k určité církvi představují menšinu. Věřících je totiž v české populaci přibližně pouhá pětina, přičemž zhruba 15 % populace se hlásí k určité církvi.

5. Myslíte si, že náboženství ovlivňuje výchovu žáků v učebním procesu?

	Věřící	Nevěřící
Ano	22	0
Ne	0	0
Nevím	6	12

Z rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření lze možná usoudit, že víra věřícím lidem poskytuje odpovědi na otázky, zatímco ateisté či nevěřící v tomto ohledu nic nenalézají a zůstávají bez odpovědi.

6. Navštěvuje Vaše dítě výuku náboženství?

	Věřící	Nevěřící
Ano	20	0
Ne	5	15
Nevím	0	0

Pokud jen polovina dětí věřících rodičů ze zkoumaného vzorku navštěvuje výuku náboženství – a lze tedy předpokládat, že se jedná o křesťany – pak je vcelku zřejmé, že vliv jiných náboženství na edukační proces těchto dětí musí být nulový.

7. Myslíte si, že náboženství ovlivňuje hodnotový postoj k tradicím?

	Věřící	Nevěřící
Ano	16	7
Ne	0	0
Nevím	9	8

Z rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření lze usuzovat na vliv křesťanských a katolických kořenů české národní kultury i na tu část společnosti, kterou lze označit jako ateistickou, bezkonfesijní či nevěřící.

8. Jak si myslíte, že náboženství ovlivňuje učební proces jedince?

	Věřící	Nevěřící
Pozitivně	16	0
Negativně	0	0
Nevím	9	15

Také v tomto případě lze konstatovat, že víra věřícím lidem poskytuje odpovědi na různé otázky, zatímco ateisté či nevěřící zůstávají bez odpovědi.

9. Pokud si myslíte, že náboženství ovlivňuje učební proces jedince, uveďte, jakým způsobem, v čem a do jaké míry se toto ovlivňování projevuje.

Odpovědi věřících:

- *Náboženská výchova zlepšuje vztahy mezi lidmi.*
- *Náboženství má vliv na mezilidské vztahy, což se projevuje ve vztazích mezi žáky. Záleží ovšem na konkrétním náboženství, protože jsou v jednotlivých náboženstvích rozdíly ve vnímání vztahu člověka k člověku.*
- *Pokud je dítě vedeno rodinou, tak plynule přijímá hodnoty. Při jiném jak katolickém náboženství záleží na druhu náboženství.*

- *Uznává přirozené hodnoty, morálku, úctu.*
- *Vlivem jiných náboženství – islám – neuznávají naše tradice, hodnoty.*
- *Bez odpovědi.*

Odpovědi nevěřících:

- *Záleží na rodině, jaké náboženství vyznává.*
- *Záleží na druhu náboženství, např. sekta – Jehovisti – neslaví Vánoce, Velikonoce, narozeniny.*
- *Nevím.*
- *Bez odpovědi.*

Z dotazníkového šetření vyplývá, že většina dotazovaných respondentů se hlásí ke konkrétní církvi. I přes velmi malý počet dotazovaných lze usoudit, že víra poskytuje odpovědi na otázky věřícím, zatím co otázky nevěřících zůstávají bez odpovědi. Co se pak týká vlivu netradičního náboženství na edukační proces jedince a společnost, je z dotazníkového šetření patrné, že věřící lidé tento vliv vnímají a to většinou pozitivně (posílení přirozených hodnot, morálky, úcty, apod.), kdežto nevěřící lidé tento vliv většinou nepozorují.

5. 2 ROZHOVOR S ŘÍMSKOKATOLICKÝM KNĚZEM

Jedná se o rozhovor s římskokatolickým knězem, který mimo své jiné povinnosti také vyučuje náboženství na běžné základní škole, přičemž se stýká s dětmi z různých náboženství. Je nutné upřesnit, že se jedná o takového katolického kněze, který se snaží vycházet vstříc přáním rodičů a křtí děti i těch rodičovských párů, které nejsou sezdané v kostele, což samozřejmě nekoresponduje s praxí římskokatolické církve. V tomto ohledu tedy máme co do činění s knězem s neortodoxními postoji a právě z tohoto důvodu si tento kněz přál zůstat v anonymitě a toto přání je samozřejmě nutné respektovat. Svůj postoj ke křtění dětí rodičů nesezdaných v kostele vysvětluje snahou neodepřít a poskytnout požehnání křtu všem dětem, a to přesně v duchu Ježíšova výroku „Nechejte maličké přijít ke mně.“ Níže je uveden přepis rozhovoru s tímto římskokatolickým knězem. Nejedná se sice o přepis doslovný, nicméně jsou v něm zachovány všechny postřehy a myšlenky.

1. Myslíte si, že lze pozorovat rozdíly mezi dětmi z věřících a nevěřících rodin v rámci výchovně vzdělávacího procesu na ZŠ. Pokud ano, v čem se tyto rozdíly projevují?

Na tuto otázku je velice složité odpovědět, přičemž má odpověď nemůže být jednoznačná. Já mohu na základě své zkušenosti říci, že jsem se ve školách setkal – a stále se setkávám – s různými dětmi a nejsem si jistý, že rozdíly, které jsem zaznamenal, je možné vysvětlit na základě toho, zda jejich rodiče jsou nebo nejsou věřící lidé. Nejsem povolán k tomu, abych druhé lidi soudil, a rozhodně nemohu říci, že by se děti věřících rodičů ve školách chovaly lépe než děti rodičů, které bychom označili jako nevěřící. Znáám děti věřících rodičů, které jsou hodné, dobře vycházejí se svými učiteli, ale také se svými spolužáky, nevyvolávají žádné konflikty, ve škole se snaží atd. Ale znám také spoustu dětí „nevěřících“ rodičů, o kterých mohu říci přesně to stejné. A na druhou stranu znám děti věřících rodičů, se kterými jsou ve škole časté problémy, mají snížené známky z chování, podvádějí, lžou atd. Osobně znám dva chlapce z věřící rodiny, kteří v našem kostele působili jako ministranti. Často během mší vybírali dary od věřících. Až později jsem zjistil, že ti chlapci si část vybraných peněz nechávali pro sebe a že to byl hlavní důvod, proč chtěli být ministranti. Také chci říci, že se mi dost přičí používat výraz „nevěřící rodina“ či „nevěřící rodiče“. Setkal jsem se totiž s mnoha rodiči, kteří sice nejsou praktikující katolíci a které nelze označit jako věřící v tom smyslu, jak si asi věřící lidi obvykle představujeme. Když jsem se však s takovými lidmi déle bavil, zjistil jsem, že to rozhodně nejsou ateisté a že své děti dokážou vychovat stejně dobře jako mnozí věřící. Já se snažím k lidem přistupovat s pokorou. Ale také věřím – jsem přesvědčen – že dětem ve věřících rodinách, ovšem v takových věřících rodinách, které dobře fungují, se v důsledku křesťanské výchovy dostává milosti, takové milosti, která dětem v rodinách nepraktikujících věřících chybí.

2. Setkáváte se při Vaší službě s lidmi či žáky s jiným, než katolickým vyznáním?

Musím říci, že v rámci své služby lidem se setkávám především se dvěma různě početnými skupinami dětí. Tu první a méně početnou skupinu tvoří děti z rodin

s římskokatolickým vyznáním. Tu druhou a početnější pak tvoří děti z rodin, které se k žádné církvi přímo nehlasí a které nejsou praktikující věřící – ale které se tedy zdráhám označovat jako „nevěřící“. Jen výjimečně jsem se během svého života a kněžského působení setkal s dětmi, které nespádaly ani do jedné z těchto dvou skupin. Vzpomínám si, že několikrát – ale opravdu jen několikrát – jsem se ve škole setkal s dětmi z evangelických rodin. Považuji za velmi zajímavé, že tyto děti se vždy dobře učily, odpoledne chodily do jazykové školy a vůbec byly – abych tak řekl – celkově aktivní, zvědavé. Nechci příliš zobecňovat, protože jsem měl zkušenost jen s několika dětmi s evangelických rodin, ale zaujalo mě to. Možná mají evangelíci na děti lepší vliv než my římsktí katolíci (smích).

Také si vzpomínám, na jednu zkušenost s dětmi z rodiny Svědků Jehovových. Tyto děti samozřejmě nechodily ke mně do náboženství (smích), ale poznal jsem je díky svému působení na jedné základní škole. Obě tyto děti se dobře učily a byly slušně vychované. Chlapce bych označil jako normálního kluka, normálního v tom smyslu, že se jednalo o živé dítě se zájmy odpovídajícími jeho věku. Děvče ale bylo velice tiché, uzavřené až plaché, s výjimkou jedné kamarádky se stranilo ostatních dětí. Ale jsem dalek toho, považovat to za důsledek její víry.

3. V čem se liší projevy lidí či žáků s nekatolickým vyznáním, v porovnání s katolíky?

Jak jsem vám řekl již před chvílí, rozhodně nejsem povolán k tomu, abych druhé lidi soudil. Musím vám zopakovat, že se mi nezdá, že by se děti věřících rodičů ve školách chovaly v průměru lépe než děti rodičů, které bychom označili jako nevěřící. Navíc by možná místo výrazu „věřící“ bylo přesnější používat výrazu „praktikující katolíci“. Až do hlav a duší já lidem nevidím, a proto nepoznám, nakolik upřímná jejich víra skutečně je. Jak jsem již řekl, znám děti věřících rodičů – nebo tedy děti z rodin praktikujících katolíků – které jsou hodné, dobře vycházejí se svými učiteli, ale také se svými spolužáky, nevyvolávají žádné konflikty, ve škole se snaží atd. Ale znám také spoustu dětí „nevěřících“ rodičů, o kterých mohu říci přesně to stejné. A

na druhou stranu znám děti věřících rodičů, se kterými jsou ve škole časté problémy, mají snížené známky z chování, podvádějí, lžou atd.

Pokud se ptáte na rozdíly v projevech věřících lidí či žáků s nekatolickým vyznáním v porovnání s věřícími katolíky, pak vás asi zklamou, protože osobně příliš mnoho evangelíků a dětí z evangelických rodin neznám, až na těch několik, které mě překvapily zvědavostí a aktivním přístupem ke vzdělávání. S muslimy, buddhisty, judaisty či hinduisty jsem zatím vůbec neměl tu čest. Mohu se pokusit porovnat projevy praktikujících katolíků na jedné straně a tzv. nevěřících na straně druhé, ale porovnání projevů katolíků s projevy třeba evangelíků, muslimů atd. by bylo nad mé síly a já si nechci nic nepodloženého vymýšlet. V této souvislosti mě napadá, že je vlastně velká škoda, že na toto téma nebyl v České republice uskutečněn žádný velký sociologický průzkum – nebo o něm alespoň nevím.

4. Projevuje se nějak rozdíl mezi věřícími a nevěřícími v postoji k morálním hodnotám?

Asi ode mě jako od římskokatolického kněze očekáváte, že na tuto otázku odpovím kladně, a že řeku, že věřící lidé zaujímají morálně hodnotnější postoje (smích). Ale jestli takovou odpověď opravdu očekáváte, tak to vás asi zklamou. Určitě nemůžu obecně a zjednodušeně říci, že věřící – a speciálně římsští katolíci – jsou lepší lidé. Mezi věřícími jsou dobří lidé, ale také lidé chybující a dokonce i lidé, kteří se dopustí špatných činů. Takoví lidé jsou i mezi mými bratry kněžími, proč bych to zastíral. Asi to je i chyba římskokatolické církve, že své věřící a kněží nedokáže lépe vychovat. (smích) Ale podívejte se: na druhou stranu třeba Mistr Jan Hus byl římský katolík a byl to velice dobrý člověk. (smích) Myslím to vážně.

Ale zpět k vaší otázce. Věřící lidé ale mají ve srovnání s jejich „nevěřícími“ sousedy jednu výhodu. Věří, že na své problémy nejsou sami. Já si velmi přeji, aby všichni lidé brali vážně základní morální hodnoty a aby je ve svých životech zachovávali. Některým se to daří lépe a některým hůře. Někteří se snaží, ale život na ně třeba naloží takový kříž, že pod jeho tíží klesnou. Kdo jsem já, abych takové lidi soudil. Já

jim chci pomáhat. K tomu, aby nám bylo v České republice i na světě dobře, bude bohatě stačit, když všichni budeme dodržovat Desatero Božích přikázání. V těchto přikázáních je ukrytá taková lidská moudrost, že si to ve spěchu života mnohokrát ani neuvědomujeme. Budu skromný a pokorný – úplně by stačilo, kdybychom dodržovali jen ta přikázání z Desatera, která se týkají vztahů mezi lidmi. Bůh nám jistě odpustí, když jeho jméno občas vezmeme nadarmo do úst. (smích)

5. Projevuje se nějak rozdíl mezi věřícími a nevěřícími v prožívání lidových tradic?

Děkuji vám za tuto otázku. Je mnohem lehčí než ta předchozí. Myslím si, že ten rozdíl pozorují asi všichni, kteří žijí v nějaké obci, kde je větší počet věřících. Prosim, neberte to tak, že si chci vychvalovat své ovečky. (smích) Ale díky své službě opravdu vidím, jak v rodinách věřících lidí světi Vánoce, Velikonoce a další svátky, a vidím, že ve věřících rodinách tyto svátky mají také to, co sice může znít jako fráze, ale pro co nemám lepší označení než termín duchovní rozměr. Tím samozřejmě nechci říci, že ve všech rodinách, kde nejsou praktikující věřící, tyto svátky nemají duchovní rozměr, to by ode mě bylo nepřípustné zjednodušování. Navíc já přece nemohu vědět, jak se slaví Vánoce, Velikonoce a další svátky ve všech rodinách. Vím ale, že v rodinách praktikujících katolíků – tedy přesněji řečeno v rodinách praktikujících katolíků, které jsem měl možnost poznat – se téměř nestává, že místo slavení Velikonoc jedou do krajského města do nákupního centra. A slavením Velikonoc nemyslím pouze pomlázku v pondělí. Máme totiž Škaredou středu, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílou sobotu atd. Praktikující věřící také často chodí alespoň v neděli do kostela, čímž ten den již dostane poněkud jiný charakter.

6. Lze pozorovat u lidí, kteří vyznávají některé z náboženství se sektářskými rysy, nějaké varovné signály, narušující vzájemné soužití v kolektivu a ve společnosti?

Pokud bych měl na tuto otázku odpovědět na základě vlastní zkušenosti, pak můžu připomenout v podstatě pouze svoji zkušenost s těmi dětmi z rodiny Svědků Jehovových. Zdůrazňuji, že jsem trochu poznal pouze ty děti, ale ne jejich rodiče.

Jak jsem vám již řekl, obě tyto děti se dobře učily a byly velmi slušně vychované. Chlapce jsem už dříve označil jako normálního kluka, tedy normálního v tom smyslu, že se jednalo o živé dítě se zájmy odpovídajícími jeho věku. Děvče ale bylo velice tiché, uzavřené až plaché, přičemž s výjimkou jedné kamarádky se stranilo ostatních dětí. Ale také jsem vám již řekl, že se zdráhám považovat to za důsledek její víry. Jiné Svědky Jehovovy neznám. Nestalo se mi ještě, že by zazvonili u nás na faře a nabízeli mi Strážnou věž. (smích) Jednou se mi stalo, když jsem civilně oblečen přestupoval brzy ráno v Brně na hlavním nádraží, že mi v podchodu jedna paní od Svědků Jehovových nabízela časopis „Probud'te se“. Řekl jsem jí, že jsem už dávno vzhůru, že jsem dnes vstával ve tři hodiny ráno. (smích)

Vidíte, teď jsem vlastně automaticky považoval Svědky Jehovovy za sektu, což možná není úplně správné. Nechci se jich nijak dotknout a už vůbec nechci znevažovat jejich víru. Určitě je obrovský – nesrovnatelný – rozdíl mezi Svědky Jehovovými na jedné straně a třeba takovými satanisty na straně druhé. Ale nemám bohužel takovou osobní zkušenost s lidmi ze sektářského prostředí, abych vám mohl opravdu objektivně odpovědět na vaši otázku. Jestli lze u těchto lidí pozorovat nějaké varovné signály, narušující vzájemné soužití v kolektivu a ve společnosti? Samozřejmě na základě studia odborné literatury vím, že takové problémy nebo varovné signály existují, ale to vám jako studujícímu člověku určitě nemusím tlumočit. Pokud někteří lidé hledají víru a duchovní hodnoty, ať se raději vyhnou sektám a přijdou k nám do římskokatolické církve. S námi katolíky totiž žádné problémy nejsou – a už nikoho neupalujeme. (smích)

7. Může mít náboženství se sektářskými rysy významný negativní dopad na ostatní osoby, které, i když toto náboženství nevyznávají, tak se pravidelně setkávají s osobou, nebo osobami, které toto náboženství vyznávají?

Tak to byste se musela zeptat takové osoby. Já se pravidelně nesetkávám s žádnými osobami, které vyznávají nějaké sektářské náboženství. Pokud bych se s nimi setkával, jsem přesvědčen – věřím si – že by to na mne nemělo žádný významný negativní dopad. (smích) Podívejte se, tohle je přece otázka síly a osobnosti každého

jednotlivého člověka. Nebudeme si zastírat, že členství v sektě může jednotlivým lidem přinášet nejrůznější problémy. Je o tom spousta odborné literatury, na mnohé případy upozorňují média. Ale lidé přece musí sami poznat, co je pro ně dobré a co naopak špatné a musí umět tomu špatnému čelit a vzdorovat. Já rád pomohu každému člověku, který se na mne obrátí, ale ten základní zápas si musí vybojovat každý sám za sebe. Znovu mohu jen doporučit – kdo hledá víru a duchovní hodnoty, ať přijde k nám římským katolíkům. My nemáme žádný negativní dopad na ostatní osoby, které, i když naše náboženství nevyznávají, se s námi setkávají. (smích) Ještě chci dodat, že nebezpečí vlivu různých sekt na společnost nemusíme přeceňovat, především vzhledem k velmi malému počtu jejich příznivců a vzhledem k tomu, že se obvykle snaží žít ve skrytu nebo v ústraní od společnosti. Často se od společnosti přímo izolují, jsou vůči ní v opozici atd. Neobával bych se tedy vlivu sekt na společnost. O to nebezpečnější však mohou být sekty pro jejich jednotlivé členy. Ale to už je jiný problém. Proč se nějaký mladý člověk přidá k nějaké sektě? Jak fungovala jeho rodina, jaký na něj měli vliv jeho rodiče, že stal členem sekty? Na tyto otázky musíme odpovídat vždy v kontextu jednotlivých případů.

8. Má vzájemné soužití věřících a nevěřících lidí pozitivní vliv na jejich vzájemné vztahy, díky tomu, že lze očekávat harmonizující a sjednocující vliv ze strany věřících?

Vy mne tedy trápíte ... taková těžká otázka. Má jako římskokatolický kněz říci, že věřící mají harmonizující a sjednocující vliv na českou společnost? (smích) Musím se přiznat, že na tuto otázku asi nedokážu dobře odpovědět. Neřeknu vám žádnou novinu, když zdůrazním, že česká společnost je výrazně ateistická a bezkonfesijní. Tento charakter české společnosti vynikne již ve srovnání se společnostmi naší sousedních zemí. Jako obyčejný věřící člověk – ne jako římskokatolický kněz – vám musím říci, že mě to na můj národ dost mrzí. Já vám prozradím svou osobní teorii či hypotézu. Je obecně známo, že česká mládež ve srovnání se svými vrstevníky v Evropě mnohem více hoduje alkoholu, cigaretám a marihuaně. To potvrzují studie ESPAD. Česká společnost je také hodně promiskuitní, jak zjistili sexuologové Petr

Weiss a Jaroslav Zvěřina. Také je u nás velice rozšířeno hazardní hraní. Já osobně si myslím, že tyto nepěkné jevy jsou důsledkem nedostatku víry a duchovních hodnot v české společnosti. A mrzí mě to, protože jsem Čech a přeji českému národu jen to nejlepší. Myslím, že u první otázky jsem vám řekl, že v jednotlivých případech nelze zobecňovat, že by děti z věřících rodin byly lepší než děti z rodin „nevěřících“, že vždy záleží na konkrétní rodině. Ale jak děti vyrůstají, vymaňují se postupně z vlivu rodičů a zařazují se do společnosti, přičemž právě česká společnost je výrazně ateistická a bezkonfesijní. A právě z hlediska celé společnosti se podle mého názoru nedostatek víry a duchovních hodnot projevuje – mimo jiné – i těmi negativními jevy. Opakuji ale, že nechci nikoho soudit. Jen mě to velmi mrzí.

Věřící lidé nebo praktikující věřící jsou v České republice v menšině. Už proto se obávám, že nemohou mít příliš velký harmonizující a sjednocující vliv na celou společnost. Od rodičů a prarodičů, kteří chodí k nám do kostela, a od dětí, které učím náboženství, se čas od času dozvídám, že jejich „nevěřící“ sousedé, spolupracovníci nebo spolužáci se někdy podivují nad tím, proč jsou vlastně věřící, proč chodí do kostela, proč dodržují některé zvyky, které jsou z jejich „nevěřícího“ pohledu omezující atd. Ze vzájemného kontaktu věřících a „nevěřících“ by proto alespoň mohlo vyplynout to, že „nevěřící“ poznají, že věřící jsou úplně normální lidé a že mnozí z nich jsou ve své práci nebo podnikání velmi úspěšní. T vlastní zkušenosti vám mohu říci – a to jako věřící člověk, ne jako římskokatolický kněz, že víra člověku pomáhá k lepšímu životu.

Praktikující věřící jsou ale v české společnosti zkrátka menšinou a obávám se, že stále menší menšinou. To asi ukazuje na nedostatečnou práci nás římskokatolických kněží. (smích) Jako správná menšina bychom ale mohli začít organizovat výroční pochody Prahou. Když mohou pochodovat homosexuálové, proč by nemohli maširovat římští katolíci? (smích)

9. Dá se říct, že některá náboženství ovlivňují životní postoj jedince více, či hlouběji, než jiná a pokud ano, jakou to má příčinu?

Tak tohle je podle mého názoru velice složitá a současně mimořádně zajímavá otázka, kterou by bylo možné objektivně zodpovědět pouze na základě dlouhodobého, rozsáhlého a důkladného sociologického výzkumu. Mě samotného – jako věřícího člověka i jako římskokatolického kněze – by totiž strašně zajímalo, zda křesťanství dokáže ovlivňovat životní postoje lidí hlouběji než jiná náboženství, a pokud ano, tak proč. Teď budu trochu zjednodušovat. Křesťanství je originální v tom, že v jeho základech je víra v osobní vztah s Bohem, který nabízí spásu každému, kdo jej přijme. Islám nabízí absolutní podřízení se vůli Boží. Hinduismus nabízí koloběh životů, v jehož rámci můžete svůj budoucí život ovlivnit současným jednáním. Buddhismus nabízí vymanění se z koloběhu životů tím, že rezignujete na své žádosti. Neberte to teď, prosím, jako projev křesťanského šovinismu, ale myslím si, že křesťanství dokáže být nejbližší člověku. Jak ale tato náboženství – a to, co nabízejí – mohou ovlivňovat životní postoje stovek milionů jednotlivých rozdílných lidí, to opravdu nevím. Ve vězeních na celém světě určitě sedí křesťané, muslimové, judaisté, taoisté, Svědkové Jehovovi, šintoisté, mormoni a já nevím, kdo ještě. Určitě tam je i hodně satanistů a ateistů. (smích) A stejně tak máme z různých náboženství příklady laskavosti a velkého milosrdenství. Akorát si dost dobře nedovedu představit milosrdného satanistu. (smích) Pravděpodobně víte, že v odborné literatuře se diskutuje pozitivní vliv protestantismu na rozvoj tržní ekonomiky. Diskutuje se o tom, že protestantské ctnosti, realizované velkou částí určité společnosti, tuto společnost přivedly k rozvoji a prosperitě. Jedná se o takové ctnosti, jako je šetrnost, pracovitost, skromnost, střízlivost, odříkání, schopnost odkládat odměnu atd. Vidíte, to by mě mohlo mrzet, že se to nedisktuje i v případě katolických společností. (smích) Ale víc vám asi k této otázce asi neřeknu.

10. Z kolika procent je asi ovlivňována společnost v naší oblasti katolickými a z kolika procent nekatolickými náboženstvími?

Tady bych uplatnil dvě hlediska. Česká kultura je stejně jako v případě všech evropských národů kulturou křesťanskou. Tedy samozřejmě s výjimkou Albánců, Bosenských Muslimů a Tatarů. Na křesťanské základy naší kultury nesmíme

zapomínat, aby se u nás nestávaly takové věci, jako když v některých západoevropských městech na náměstí připraví vánoční strom, místní muslimové si stěžují, že to odporuje sekulárnímu charakteru státu a radnice na to zareaguje tak, že ten vánoční strom nechá odstranit. To mě děsí ne jako římskokatolického kněze, ale jako věřícího člověka, který nemá nic proti mírumilovným muslimům. Z toho pohledu jsou základy české kultury katolické, později výrazně obohacené dědictvím protestantismu, i když ten u nás po tragických událostech třicetileté války výrazně pozbyl vlivu. Protože ale velká část české společnosti je ateistická a bezkonfesijní, tyto křesťanské a katolické základy naší kultury si možná již neuvědomuje. I když nás katolíků ubývá, pořád je nás v České republice ve srovnání s věřícími jiných křesťanských vyznání mnohem více a věřících jiných náboženství je pouze minimum. Proto bych řekl, že otázka nemá znít: Z kolika procent je asi ovlivňována společnost v naší oblasti katolickými a z kolika procent nekatolickými náboženstvími?; ale spíše má znít: Z kolika procent je naše společnost ovlivňována ateismem a bezkonfesijností. Netroufnu si sice přesně odhadnout procentuální podíl, ale vzhledem k těm nepěkným jevům, které jsem zmínil dříve – promiskuita, hazard, pití a kouření u mládeže – se obávám, že tento vliv je bohužel velký.

Z rozhovoru s římskokatolickým knězem vyplývá, že z hlediska chování ve společnosti, nepozoruje rozdíl mezi věřícími a nevěřícími lidmi. Poukazuje na skutečnost, že nevěřící člověk může třeba i nevědomě žít podle morálních zásad, kdežto věřící člověk naopak může tyto zásady vědomě porušovat. Co se pak týká vlivu netradičních náboženství na edukační proces jedince a společnost, lze z rozhovoru pouze vyzorovat odlišné chování (odtažitost) některých jedinců ve vztahu k ostatním lidem. V závěru rozhovoru vyjadřuje římskokatolický kněz svůj názor, že přeci jenom, i přes to, že mnohdy není vidět rozdíl mezi věřícími a nevěřícími, je víra v Boha tím, co pozitivně formuje celé národy ve věcech etiky a morálky. Tento svůj názor dokládá srovnáváním různých národů.

5.3 NÁVRHY A DOPORUČENÍ

Z teoretické reflexe zkoumané problematiky a z empirického šetření uskutečněného v rámci předložené práce – především pak z rozhovoru s dotázaným

římskokatolickým knězem jednoznačně vyplývá, že závažným problémem české společnosti není vliv netradičních náboženství, církví či náboženských společností na edukační proces jedince a společnosti, nýbrž právě naopak vysoká míra ateismu a dále pak bezkonfesijnosti. Pokud nyní odhlédneme od skutečnosti, že česká kultura, podobně jako kultura naprosté většiny evropských zemí a národů je křesťanská – a v českém případě pak specificky římskokatolická s nezanedbatelným dědictvím protestantství – pak je zřejmé, že církve a obecněji pak víra mají na českou společnost menšinový vliv. Platnost tohoto konstatování se v plné míře vztahuje na římskokatolickou církev, ke které se i přes výrazný pokles hlásí stále nejvíce věřících v České republice. Po této církvi následuje několik protestantských církví a jen minimální počty občanů se hlásí k netradičním vírám. Pokud bychom však víru Svědků Jehovových nepočítali mezi netradiční, tak máme co do činění s několika tisíci jedinci roztržštěných mezi různé víry či náboženské společnosti.

Hlavní doporučení, které v předložené práci mohu formulovat, proto zní, aby v rámci vzdělávacího procesu bylo poskytnuto mnohem více prostoru pro uplatnění se římskokatolické církve a dalších křesťanských církví. Taktéž se plně shodují s názorem osloveného římskokatolického kněze, že jednou z významných příčin mnoha negativních sociálních jevů v české společnosti – vysoká promiskuita, nadměrné holdování hazardu, konzumace alkoholu, cigaret a drog mládeží – je právě ateismus a bezkonfesijnost české společnosti. Pokud mnozí mladí lidé hledají duchovní hodnoty – a jistě takoví jsou – pak jim je mohou nabídnout tradiční křesťanské církve, čímž by se do značné míry eliminoval potenciálně destruktivní vliv některých netradičních náboženství sektářského charakteru na jednotlivce.

Je samozřejmě mimo jakoukoli pochybnost, že šíření víry ve společnosti, úctu k určitým hodnotám a především realizaci těchto hodnot v každodenním životě nelze nijak nařídít či kontrolovat. Stát by však v rámci své vzdělávací politiky mohl poskytnout více prostoru tradičním křesťanským církvím, což však nesmí diskriminovat jiné církve a náboženské společnosti. Je však mimo jakoukoli pochybnost, že případné otevření prostoru pro angažování se na poli výchovy a vzdělávání mládeže by vzhledem ke své infrastruktuře a svým lidským zdrojům nejlépe využily tradiční křesťanské církve a nikoli např. několik set scientologů, hinduistů, buddhistů či muslimů. Pokud se

totiž na jedné straně hovoří o destrukci tradičních hodnot, pak na straně druhé je zapotřebí něco udělat pro jejich obnovu a podporu. Ovšem primárně se samozřejmě jedná o osobnostní zápas jednotlivců.

ZÁVĚR

Cílem předložené práce bylo zjistit, jaký vliv mají netradiční náboženství v České republice na edukační proces jedince i společnosti. Práce dospěla k závěru, že tento vliv je minimální či spíše nulový.

Jako vůbec nejvýznamnější netradiční náboženství v České republice, které je odvozené z křesťanství, ale také nejvýznamnější netradiční náboženství vůbec, byla označena víra Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi, ke které se v roce 2011 přihlásilo přibližně 13 000 občanů v České republice. Označování víry Svědků Jehovových jako netradičního náboženství je však možné pouze s výhradami. Co se týče netradičních náboženství, která nejsou odvozená z křesťanství, lze zopakovat, že buddhismus je v tomto ohledu nejrozšířenějším netradičním náboženstvím v České republice. Celkový počet jeho vyznavačů však v České republice jen mírně přesahuje hodnotu 6 000, což je tedy ještě o více než polovinu méně než v případě Svědků Jehovových. Pokud byl vliv Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi na společnost a edukační proces v České republice v práci označen jako marginální, pak v případě buddhismu to platí dvojnásob. Rovněž v případě islámu máme v České republice co do čísel a maximálně několika tisíci věřícími, což je naprosto rozdílná situace ve srovnání s vyspělými západoevropskými zeměmi, kde počet muslimů jde do milionů a jejich integrace do společnosti se jeví jako závažný problém.

Je tedy mimo jakoukoli pochybnost, že netradiční náboženské společnosti mají primární vliv pouze na několik set, maximálně na několik tisíc občanů České republiky, což je vzhledem k celkové populaci státu zcela zanedbatelné. Vliv na několik tisíc občanů České republiky má víra Svědků Jehovových, buddhismus a islám. Ovšem také v těchto početnějších případech je tento vliv v rámci celkového počtu 10 500 000 obyvatel České republiky zanedbatelný.

Co se týče počtů věřících u různých subjektů, je nutné zopakovat, že v rámci sčítání lidu zaznamenaný pokles počtu lidí hlásících se k určité víře, církvi či třeba náboženské společnosti nemusí nutně znamenat, že došlo ke skutečnému odlivu věřících, sympatizantů či příznivců. Příčina zaznamenaného poklesu totiž může do jisté

míry zcela jednoduše spočívat v tom, že mnozí občané se prostě k příslušné kolonce ve sčítacím archu odmítnuli vyjádřit. Tato skutečnost sice značně ztěžuje objektivní pochopení a analýzu skutečného vlivu církví či náboženských společností na různé aspekty společenského života v České republice, nicméně přesto nemůže nic změnit na hlavním závěru, předeslaném již v textu práce.

Na několika místech v textu předložené práce totiž bylo konstatováno, že vliv netradičních náboženství na edukační proces společnosti a jednotlivce je v silně sekularizované, ateistické a také bezkonfesijní české společnosti spíše marginální, přičemž v případě některých specifických náboženských skupin je možno hovořit dokonce o nulovém vlivu. Tento závěr byl formulován především vzhledem velmi malému počtu vyznavačů, sympatizantů či příznivců jednotlivých netradičních náboženství, církví či náboženských skupin. Navíc je možné konstatovat, že netradiční náboženství se v České republice nacházejí v podstatě zcela mimo zorné pole zájmu ze strany většinové společnosti, což ještě minimalizuje případný vliv těchto náboženských subjektů na společnost a edukační proces. Vzhledem k tomu, že mezi netradičními náboženstvími či vírami se objevují takové fenomény, jako Hnutí Grálu, New Age či esoterismus, lze se domnívat, že k těmto fenoménům se mohou hlásit lidé, kteří sami sebe do jisté míry vyčleňují z většinové společnosti, kteří se společnosti do jisté míry straní apod. Také tato skutečnost minimalizuje jejich případný vliv.

V této souvislosti byla položena otázka, zda všechny netradiční náboženské skupiny v České republice, které představují marginální menšiny, skutečně chtějí cíleně artikulovat a prosazovat své zájmy a aktivně působit na veřejnosti a na společnost, či zda jim naopak nevyhovuje život v ústraní a mimo zájem většinové společnosti. Pokud by na druhou z položených otázek bylo možné odpovědět, že jim ve skutečnosti plně vyhovuje život v ústraní a mimo zájem ze strany většinové společnosti, pak je mimo jakoukoli pochybnost, že vliv takové náboženské skupiny na edukační proces jednotlivce i společnosti musí být minimální či spíše přesněji řečeno nulový.

V případě zkoumání vlivu netradičních náboženství na edukační proces jedince je nutné rozlišovat mezi jedinci na základě jejich vztahu k určitému netradičnímu náboženství. Na tomto místě je nutné zopakovat – a současně předeslat – že pokud

máme na mysli jedince z majoritní společnosti, pak v jeho případě plně platí závěr o minimálním či spíše nulovém vlivu netradičního náboženství na edukační proces. Pokud by se však jednalo o takového jedince, který je přímo členem určité netradiční náboženské skupiny nebo vyznavačem, příznivcem či sympatizantem určitého netradičního náboženství, pak již máme co do činění se situací naprosto odlišnou. U takového jedince lze totiž vcelku oprávněně předpokládat intenzivní vliv určité víry či náboženské skupiny, a to na základě silné identifikace jedince se skupinou. Takový jedinec je pak ovlivňován nejen v ohledu edukace, nýbrž obecněji také v ohledu socializace. V případě takových náboženských skupin, u kterých lze hovořit o sektářském charakteru, se v mnoha případech může jednat i o vliv destruktivní.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Nakladatelství Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.

ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-053-9.

ČESKÝ statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011*. (online) Praha: Český statistický úřad, 2014. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>. Citováno dne 29. 03. 2015.

ČESKÝ statistický úřad. *Přehled registrovaných církví zjišťovaných při sčítání lidu, domů a bytů v letech 2001 a 2011*. (online) Praha: Český statistický úřad, 2013. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201403.pdf/b3719329-1b2c-479b-826f-d0ba56599537?version=1.0>. Citováno dne 23. 04. 2015.

DOHNALOVÁ, Zdeňka. *Církevní školství v České republice*. (online) Církevní školství v České republice, 2005. Dostupné z WWW: http://www.sacra.cz/2005-1/3_Sacra_3-2005-1_6.pdf. Citováno dne 23. 04. 2015.

FISCHER, Slavomil. ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

JIŘIČKA, Jan. *Čeští muslimové budou usilovat o právo zakládat školy nebo oddávat*. (online) iDNES.cz. 13. 03. 2014. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/muslimove->

chteji-ucit-na-skolach-i-oddavat-fiv-/domaci.aspx?c=A140311_155018_domaci_jj.

Citováno dne 25. 04. 2015.

JUŘENÍKOVÁ, Petra. *Zásady edukace v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2171-2.

KATECHETICKÁ sekce České biskupské konference. *Výuka náboženství*. (online) Tiskové středisko České biskupské konference. 2015. Dostupné z WWW: <http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/>. Citováno dne 25. 04. 2015.

LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1645-0.

PEČKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2793-6.

PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5232-7.

PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

ŠTEFKO, Martin. KOLDINSKÁ, Kristýna. *Sociální práva cizinců*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-464-3.

ŠVECOVÁ, Jana. *Úprava církevního školství v právním řádu České republiky*. (online) Juristic. 12. 01. 2004. ISSN 1802-789X. dostupné z WWW: <http://spravni.juristic.cz/489621/clanek/spravni2.html>. Citováno dne 23. 04. 2015.

TUČEK, Milan a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-22-9.

VALIŠOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana (eds.) 2011. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. Praha: Nakladatelství Dingir, 1998. ISBN 80-902528-0-X.

ZÁBOJ, Horák. *Církve a české školství*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-7044-4.